

Legitimitet og institutionalisering i beskæftigelsesrettet rehabilitering

Et casestudie af fagprofessionelles problemforståelser af
psykisk syge borgeres behov og muligheder i
ressourceforløbet

Aalborg Universitet
Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde
3. juni 2019
Kandidatspeciale

Ulla Krüger Jørgensen
Studienummer: 19971276
Vejleder: Pia Ringø
Anslag: 167.890

Indholdsfortegnelse

Abstract	4
Indledning	5
Kapitel 1 Problemfelt	9
1.1 Den aktive arbejdsmarkedspolitik	10
1.2 Menneskesyn og problemforståelser i historiske og kontekstuelle rammer.....	11
1.3 Oversættelsespraksisser og socialt arbejde.....	12
1.4 Oversættelsespraksisser og det produktive menneske.....	13
1.5 Formålet med specialet.....	13
1.6 Problemformulering	14
Kapitel 2 Begrebsafklaring	14
2.2 Politiske rammer for beskæftigelsesrettet rehabilitering.....	15
Kapitel 3 Metode	19
3.1 Videnskabsteoretisk udgangspunkt	19
3.2 Design.....	20
3.3 Casestudiet.....	21
3.4 Adgang og udvælgelse	22
3.5 Præsentation af interviewpersoner og kommuner	23
3.6 Interview.....	24
3.7 Litteratursøgning	25
3.8 Analysestrategi	26
Kapitel 4 Teori og analyse for afsnit 1	28
4.1 Teori	28
4.2 Ontologiske modeller for problemforståelser.....	28
4.3 Det produktive menneske	29
4.4 Det alternative menneskesyn.....	30
4.5 Menneskets motivation for handling begrundet i universelle menneskelige behov	31
4.6 Delanalyse 1	32
4.7 Hvilke former for menneskesyn og problemforståelser er dominerende?	33
4.8 Hvordan opfattes borgernes behov og muligheder?.....	40
4.9 Delkonklusion	43
Kapitel 5 Teori og analyse for afsnit 2	46

5.1 Teori	46
5.2 Institutionel teori og legitimitet	46
5.3 Legitimitet og institutionalisering	47
5.4 Legitimitet og ensliggørelse	47
5.5 Oversættelsespraksisser	48
5.6 Delanalyse 2	49
5.7 Jobcentrets afhængighed af politisk legitimitet	49
5.8 Institutionalisering, hvilke programmer vinder frem?	51
5.9 Oversættelsespraksisser der påvirker rammerne	55
5.10 Delkonklusion	58
Kapitel 6 Diskussion	60
6.2 Vurdering af specialets kvalitet	63
Kapitel 7 Konklusion	66
Litteraturliste	68
Bilag	Fejl! Bogmærke er ikke defineret.

Abstract

A recent reform of Danish employment policy has expanded the groups of citizens receiving active employment services and on the same time limited the access to disability pension. The purpose of this thesis is to examine frontline professional`s views on the problem complex of clients with mental illness in employment-oriented rehabilitation services, as well as to investigate interactions between policy frameworks and professional`s perceptions on the needs and problems of their clients.

The study is based on a hermeneutic case study, consisting of qualitative interviews with nine professionals, employed in four municipalities in Jutland. The hermeneutic inspired analyzes draw on institutional theory, as well as theory on ontological models and of human nature and human needs.

It is concluded that frontline professionals have complex understandings of mentally ill clients' problems, but under influence of policy frameworks and institutionalization processes, they do not transform this knowledge into problem-oriented social work. The frontline professionals seek to address certain problems and needs of the most vulnerable clients, but they primarily implement institutional understandings of active employment services.

Indledning

Jeg vil i dette speciale undersøge hvordan fagprofessionelle ansat i kommunernes jobcentre forstår og arbejder med borgere med psykisk sygdom, der har fået bevilget et ressourceforløb.

Ressourceforløb er en nyere form for beskæftigelsesrettet rehabiliteringsindsats, som opstod i forbindelse med pensionsreformen i 2013. Min indledende interesse blev vakt, da der igennem flere år har været en del offentlig kritik fra fagfolk og interessegrupper inden for psykiatri og socialt udsatte. De kritiske indlæg peger på at indsatsen med at forebygge og håndtere psykisk sygdom i Danmark er helt utilstrækkelig. Der bliver stadig flere mennesker med psykisk sygdom, forebyggelsen fungerer ikke godt nok, behandling er ikke tilgængelig nok, der er lange ventelister til psykiater, kortere indlæggelser på de psykiatriske sygehuse, og kun meget få indlægges. Hertil kommer at kommunernes forebyggende, socialpsykiatriske og beskæftigelsesmæssige indsatser er delt på flere forvaltninger, som ikke indbyrdes er tilstrækkeligt koordineret (Theilgaard, 2017, Sjørnsen, 2019).

Den vedvarende kritik tyder på at mennesker med psykisk sygdom er en målgruppe, som velfærdssamfundet har svært ved at håndtere. På baggrund heraf finder jeg det relevant at se nærmere på bestemte former for socialt arbejde, der iværksættes til mennesker med psykisk sygdom, og her er rehabiliterende tilgange blevet almindelige, og anvendes mange steder i arbejdet med psykisk og socialt sårbare målgrupper, også inden for beskæftigelsesområdet.

I det følgende afsnit vil jeg introducere en begrebsmæssig ramme for rehabilitering og andre beslægtede begreber som kan bidrage til at forstå hvorfor rehabilitering er blevet en udbredt social teknologi. Afsnittet skal samtidig give læseren et indblik i min forforståelse, inden specialets problemfelt bliver præsenteret.

Rehabilitering, deltagelse og handicap

Beskæftigelsesrettet rehabilitering er en rehabiliterende indsats, der iværksættes overfor syge eller socialt udsatte målgrupper, som førhen fik bevilget førtidspension (Hansen, 2016). Jeg har, via min oprindelige uddannelse som ergoterapeut og nogle år med ledelsesmæssigt ansvar for kommunale sundhedsopgaver, en faglig interesse for rehabilitering. Engang dækkede begrebet rehabilitering typisk indsatser man iværksatte med mennesker, der havde oplevet et relativt pludseligt funktionstab, f.eks. i forbindelse med en erhvervet hjerneskade, der indebar tab af færdigheder der

skulle trænes op igen. Rehabiliteringsbegrebet har dog udviklet sig igennem de seneste årtier, en særligt udbredt definition er denne fra 2004:

”Rehabilitering er en målrettet og tidsbestemt samarbejdsproces mellem en borger, pårørende og fagfolk. Formålet er at borgeren, som har eller i risiko for at få betydelige begrænsninger i sin fysiske, psykiske og/eller sociale funktionsevne, opnår et selvstændigt og meningsfuldt liv. Rehabilitering baseres på borgerens hele livssituation og beslutninger, og består af en koordineret, sammenhængende og vidensbaseret indsats” (MarselisborgCentret 2004, i Hansen, 2016).

Definitionen fokuserer på samarbejdet med borgeren, og dennes opnåelse af selvstændighed og mening indenfor alle de livsområder, der er berørt af begrænsninger i funktionsevnen. Der kan tages udgangspunkt i, og arbejdes med alle de helbredsmæssige og sociale problemer, som opleves som vigtige for opnåelse af mest mulig selvstændighed.

Som ergoterapeut har jeg beskæftiget mig med begreberne aktivitet og deltagelse, som udtrykker de aktiviteter, mennesker engagerer sig i de fleste af deres vågne timer, heri indgår både produktive og ikke-produktive aktiviteter, som f.eks. leg/underholdning, afslapning, hverdagsaktiviteter og arbejdsaktiviteter (Wilcock, 1991). Aktivitetsbegrebet er et udtryk for menneskets intenderede brug af tid, energi, interesser og opmærksomhed, og deltagelsesbegrebet er et udtryk for den interaktion mennesker indgår i med omverdenen. I ergoterapifagets filosofiske grundlag indgår en opfattelse af at alle de aktiviteter et menneske indgår i, påvirker menneskets sundhed og velbefindende (ibid.).

Med begreberne om aktivitet og deltagelse vægtes en helhedsorienteret indsats rettet mod udvikling af borgerens færdigheder og motivation, der kan bidrage til at borgeren oplever et meningsfuldt liv trods eventuelle begrænsninger. For borgere med psykisk sygdom kan målet være at støtte borgerens recovery:

”Recovery kan beskrives som en unik personlig proces med ændring i holdninger, følelser, mål, roller og færdigheder, der muliggør udvikling af ny mening i ens liv, og en måde at leve et tilfredsstillende, håbefuldt og bidragende liv, også selv om man stadig oplever begrænsninger forårsaget af psykisk sygdom.” (Anthony 1993, i Blank & Hayward, 2009, egen oversættelse).

Selv om rehabiliteringsindsatser ofte er rettet mod individets udviklingspotentialer, lægges der også vægt på at rehabiliteringsindsatsen skal have blik for relationen mellem individet og dets omgivelser, og derfor understøtte at fysiske og sociale omgivelser bidrager til at støtte borgerens recovery. I forlængelse heraf skal begrebet funktionsevne ikke forstås som et ensidigt fokus på begrænsninger, men snarere som et udtryk for ”et komplekst samspil mellem person og omgivelser” (Maribo & Nielsen, 2016, s.93).

Dette syn på rehabilitering afspejler en historisk udvikling i handicaprettigheder- og begreber, hvor man de seneste årtier har været enige om at handicap er et relationelt begreb, der udtrykker forholdet mellem individuelle funktionsnedsættelser og de barrierer i omgivelserne der begrænser personens muligheder for aktivitet og deltagelse (Kurth, 2013).

Op igennem 1970-erne og 80-erne sås et stigende fokus på handicapbegrebet og handicappedes rettigheder overalt i den vestlige verden, og hermed ændredes også synet på psykisk syges rettigheder (ibid.). Ifølge moderne handicapforståelser kan psykisk syge betragtes som mennesker med et handicap, hvis de oplever hindringer i at kunne deltage i samfundslivet på lige fod med andre. At kunne deltage på alle væsentlige livsområder på lige fod med andre betragtes som en rettighed ifølge FN's Handicapkonvention, hvor de vigtigste budskaber er:

”Mennesker med handicap har de samme menneskerettigheder som alle andre

Enhver form for diskrimination på grund af handicap er forbudt

Mennesker med handicap har ret til lige muligheder og til at deltage i alle dele af samfundslivet på lige fod med alle andre, det vil sige ret til inklusion” (ibid., s.85).

Som det ses, er der fokus på at alle mennesker har ret til lige adgang til samfundslivet, hvilket også indebærer adgang til arbejdslivet. Diskursen om handicaprettigheder og ret til inklusion må betragtes som et væsentligt bidrag til aktuelle diskurser om at alle mennesker, trods sygdom og sociale problemer, har ret til at deltage i arbejdslivet (Bengtsson og Gregersen, 2013). Dilemmaet er at arbejdslivet ikke altid er klar til at inkludere mennesker med psykisk sygdom, og at en sindslidelse kan have store konsekvenser for personens evne til at strukturere hverdagen, have sociale relationer og kunne varetage et arbejde (ibid.). Mennesker med psykisk sygdom har derfor brug for mange former for indsatser, til at håndtere symptomer, få struktur i hverdagen, udvikle sociale kompetencer og arbejdsevne (ibid.).

Beskæftigelsesrettet rehabilitering er en særlig form for rehabilitering, hvis primære formål er at udvikle borgerens arbejdsevne. I det følgende afsnit vil jeg kort introducere ressourceforløbet og hvad der kendetegner de borgere der får bevilget et ressourceforløb.

Beskæftigelsesrettet rehabilitering i ressourceforløb

Særligt siden pensionsreformen i 2013 tilrettelægges en stor del af kommunernes sociale arbejde med psykisk syge mennesker, som beskæftigelsesrettet rehabilitering i såkaldte ressourceforløb.

Ressourceforløb er 1-5-årige forløb der bevilges som en rehabiliterende indsats til aktivitetsparate borgere, der forventes at kunne udvikle deres arbejdsevne. Aktivitetsparate borgere er en kategori af borgere, der ikke umiddelbart kan komme i job, og som har andre problemer end ledighed, ofte en kombination af sociale og helbredsmæssige problemer (Lov om aktiv beskæftigelsesindsats).

Reformen af førtidspension i 2013 havde som formål at flere borgere kunne få ”mulighed for at realisere deres potentiale i et aktivt arbejdsliv og være en del af fællesskabet” (Aftale om reform af førtidspension og fleksjob, 2013). Et centralt element i reformen var ressourceforløbet, som skulle tilbyde de mest udsatte borgere en tværfaglig og helhedsorienteret indsats. Formålet var at færre skulle tilbydes førtidspension, og for personer under 40 år skulle førtidspension kun gives, hvis det åbenlyst var den eneste rigtige løsning (ibid.). Formålet med reformen lægger således vægt på økonomiske formål, ved at nedbringe antallet af borgere, der modtager førtidspension, men udtrykker også sociale formål om at udvikle udsatte borgeres potentialer til at kunne indgå i arbejdsfællesskaber.

Kommunernes Landsforening lavede i 2016 en undersøgelse af hvad der kendetegner de borgere der fik bevilget ressourceforløb. Her konkluderedes at ressourceforløbsdeltagerne har meget forskellige udfordringer. Typisk en kombination af fysiske eller psykiske helbredsudfordringer, sociale udfordringer eller utilstrækkelige kompetencer (KL, 2016). Over halvdelen af ressourceforløbsdeltagerne (60 pct.) havde modtaget psykiatrisk behandling inden for 5 år før de startede i ressourceforløbet. Undersøgelsen viser at borgere med psykisk sygdom er en væsentlig målgruppe for beskæftigelsesrettet rehabilitering.

Professionelles problemforståelser og menneskesynet i det sociale arbejde

I dette speciale rettes fokus mod fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn i forbindelse med deres arbejde med beskæftigelsesrettet rehabilitering. Når jeg ikke har valgt et borgerperspektiv, skyldes det primært, at der foreligger en del forskning om klientperspektiver i mødet med beskæftigelsesystemet (Eskelinen & Olesen, 2010, Danneris & Dall, 2017).

Borgernes udgangspunkt er deres unikke livshistorie og livsverden, som de bringer ind i mødet med jobcentret. De medarbejdere, som borgerne møder i jobcentret, bringer også deres livsverden med ind i mødet, men først og fremmest deres faglige og institutionelt betingede forståelser af, hvordan de opfatter borgernes problemer og muligheder for at udvikle arbejdsevne i et ressourceforløb

(Skals, 2016). Jeg finder det særligt relevant at undersøge disse fagprofessionelle perspektiver, da forskning i socialt arbejde har vist at fagpersoners problemforståelser og kommunikation i mødet med borgerne har stor betydning for den konkrete udmøntning af beskæftigelsesindsatser. De professionelle befinder sig mellem borgerne og de rammer som beskæftigelsespolitik og lovgivning udgør, og skal oversætte herimellem (Caswell & Larsen, 2017, Ringø, 2018).

Jeg vil i dette speciale anvende teoretiske perspektiver, der sætter lys på sammenspillet mellem politiske rammer og fagprofessionelles problemforståelser, og her anvender jeg sociologisk forskning om menneskesyn og problemforståelser, samt institutionel teori om legitimitet og institutionalisering til at belyse dette. Begrundelsen herfor og nærmere introduktion til disse perspektiver vil blive uddybet i den følgende afgrænsning af specialets problemfelt.

Kapitel 1 Problemfelt

Institutionel teori opfatter organisationer som åbne systemer, der er afhængige af deres omgivelser for at overleve. Det gælder også offentlige organisationer. Afhængigheden betyder at det er vigtigt for organisationen at fremstå som legitim, da det vil betyde tilførsel af andre ressourcer fra omgivelserne, som oftest økonomiske ressourcer (Pedersen, 2014). Behovet for at fremstå legitim medfører en institutionalisering og ensliggørelse af praksisformer på tværs af organisationer, ved at bestemte regulative, normative og kognitive strukturer fremmes, og andre skubbes i baggrunden (ibid.). Jeg finder institutionel teori anvendelig til at forstå det samspil der kan være mellem politiske rammer og professionelles problemforståelser. Institutionel teori uddybes i kapitel 5.

Ifølge institutionel teori er legitimitet den vigtigste ressource for offentlige organisationer, da de er underlagt politisk lovgivning og styring. Det gælder ikke mindst kommunale jobcentre, der forvalter beskæftigelsespolitikken, som de seneste år er blevet et af de vigtigste socialpolitiske områder i Danmark (Nothdurfter & Olesen, 2017). Dette forhold er en væsentlig årsag til at jeg finder det relevant at anvende institutionel teori, da jeg forventer at teorien vil have forklaringskraft i forhold til det samspil mellem aktører, organisation og omgivelser, som jeg ønsker at undersøge.

Jeg vil i det følgende afsnit skitsere den udvikling arbejdsmarkedspolitikken har gennemgået de seneste årtier, da denne udvikling har betydning for de skiftende diskurser og rammebetingelser, som de fagprofessionelle i jobcentrene er påvirket af.

1.1 Den aktive arbejdsmarkedspolitik

I dansk arbejdsmarkedspolitik er der sket en gradvis bevægelse væk fra tidligere tiders forsørgelsesparadigmer til de aktuelle aktiveringsparadigmer (Torfing, 2013, i Goli, 2016). Dette skifte er betinget af ændringer der er sket i den økonomiske politik; fra keynesiansk politik med fokus på at sikre beskæftigelse ved at styre efterspørgsel efter arbejdskraft og udbygning af social velfærd og forsørgelsessystemer, til liberale former for økonomisk politik med fokus på fleksibilitet, åbne økonomier og konkurrence mellem stater. I dette perspektiv bliver arbejdsmarkedspolitikken at sikre fleksibel og tilstrækkelig arbejdskraft til markedet (ibid.)

Man har set et skift fra en passiv arbejdsmarkedspolitik, hvor indkomsterstatning og forsørgelse var centralt, til en aktiv arbejdsmarkedspolitik, hvor incitament strukturer med lavere ydelser, rådighedskrav og sanktioner tages i brug samtidig med motivering, aktivering og rehabilitering med henblik på at få ledige borgere hurtigst muligt i arbejde (Eistrup & Christensen (2016).

Den danske politolog Ove Kaj Petersen har med sit begreb om konkurrencestaten belyst hvordan næsten selvfølgelige antagelser om behovet for at trimme de offentlige organisationer, så de bidrager til at sikre et stort og mest muligt kvalificeret arbejdsudbud, dominerer lovgivning og styring indenfor arbejdsmarkedspolitikken (ibid.).

Udviklingen er sket gennem en række politiske reformer på beskæftigelsesområdet. F.eks. betød en reform i 2002 under navnet 'Flere i arbejde' et skifte fra "human kapital" til "arbejde først" strategier. På samme tid blev socialpolitikken underlagt beskæftigelsespolitikken, da socialt udsatte og syge borgere blev omfattet af de samme typer af beskæftigelsesindsatser som andre ledige borgere (Nothdurfter & Olesen, 2017).

Ikke kun den førte politik og lovgivningen har betydning for de professionelle arbejde i jobcentrene. Staten benytter en række forskellige styringsinstrumenter til at sikre implementering af de politiske reformer (Hansen, 2016). Her er det særligt økonomiske incitament og kvalitetsudviklingsprojekter som jeg vurderer som relevante, og som sammen med lovgivningen, indgår i min forståelse af begrebet "politiske rammer". Uddybning følger i kapitel 2.

I det følgende afsnit vil jeg introducere det teoretiske grundlag for specialets begreber om menneskesyn og problemforståelser.

1.2 Menneskesyn og problemforståelser i historiske og kontekstuelle rammer

En gruppe socialforskere arbejdede i perioden 2014-18 med projektet: menneskesyn i socialt arbejde. Her indgik et historisk dokumentstudie om udviklingen i menneskesyn (Fallov, Nissen, Ringø, 2018). Forskerne arbejdede ud fra den tese at menneskesynet i socialt arbejde påvirkes af historiske udviklinger i velfærdspolitikker, teknologier, socialt arbejde og den videnskabelige viden om mennesker (ibid., s. 20). I modsætning til en mere normativ forståelse af fænomenet, som noget der enten er godt eller dårligt, arbejdede forskerne med en kontekstuel forståelse, hvor menneskesynet ses som noget der formes *i* samfundet, og ikke udenfor samfundet, som en abstrakt, idealistisk forestilling om mennesket. Menneskesynet er dermed socialt foranderligt, og formes af skiftende udviklinger i samfundsmæssig og videnskabelig viden (ibid., s.18).

Det historiske dokumentstudie viser at velfærdspolitikkerne siden 1930`erne og frem til i dag har haft et kontinuerligt fokus på at fremme befolkningens produktivitet via socialpolitiske programmer og indsatser. I samme periode er der sket en forandring i den position det sociale arbejde har indtaget, i relation til de dominerende politiske ideer om det produktive menneske. Det sociale arbejde var i tidligere perioder præget af forståelser af udsatte menneskers situation og af sociale problemer med baggrund i dybde-ontologiske former for viden om de generative mekanismer der skaber sociale problemer, herunder strukturelle og samfundsmæssige forhold, men også biologiske, psykologiske og sociale forhold. Dette menneskesyn i det sociale arbejde har de seneste årtier haft en stadig mindre plads, og er kommet til kort overfor velfærdspolitiske programmets økonomisk orienterede fokus på at fremme borgernes produktivitet gennem et mere individualistisk fokus, samt et styrket fokus på at flest mulige borgere, herunder også udsatte borgere, kan bringes til at bidrage til samfundsøkonomien (Ringø & Nissen, 2018). Forskerne argumenterer for at der i samspillet mellem den viden og de problemforståelser der er gældende i det sociale arbejde, og de dominerende menneskesyn og problemforståelser i velfærdspolitikkerne, foregår kampe om menneskesyn, som kan ses udmøntet i det konkrete sociale arbejde med borgere (ibid.).

Jeg finder disse perspektiver relevante for mit speciale, da de søger at rumme de komplekse sammenhænge der er mellem viden, politikker, praksisformer og teknologier, og det sociale arbejde

der finder sted i kontakten med borgerne. Socialarbejdere er under påvirkning af, og påvirker selv det komplekse samspil via deres handlinger.

Inden for ny-institutionel teori har man forsket i hvordan organisationer forandrer sig, og her opstod begrebet ”translation”, eller ”oversættelsesarbejde”, som et udtryk for aktørperspektiver og handlinger. Dette uddybes teoretisk i kapitel 5. I det følgende afsnit vil jeg vise hvordan oversættelsespraksisser mere konkret kan forstås i forbindelse med socialt arbejde.

1.3 Oversættelsespraksisser og socialt arbejde

I socialt arbejde kan man forstå menneskers situation og problemer på mange måder, og det har betydning for den måde socialarbejdere handler på. Forståelser og handlinger kommer fra teoretisk viden og praktisk erfaring, men præges også af en klassisk modsætning, som findes indenfor socialt arbejde: forvaltningsrationalitet over for omsorgsrationalitet (Morén, 1992 i Murakami, 2016).

Forvaltningsrationaliteten er præget af de institutionelle forståelser og teknologier, der dominerer organisationen, hvor omsorgsrationaliteten er fagprofessionelles forståelser af hvilke behov, borgeren oplever som vigtigst. Udfordringen i det beskæftigelsesrettede sociale arbejde er at give borgernes den hjælp der er behov for, på en måde der passer til de dominerende institutionelle rationaler og teknologier. Det er her der sker et oversættelsesarbejde (ibid.).

De sociale arbejde har siden dets begyndelse været funderet i humanitære idealer om at imødekomme menneskelige behov, herunder at bidrage til udvikling af menneskers potentialer (Skytte, 2017). Socialarbejdere ”bestræber sig på at være forandringsagenter sammen med og på vegne af de mennesker som de arbejder sammen med” (Healy, 2016, s.21). Disse værdier præger stadig professionsuddannelsen af faggrupper indenfor det sociale arbejde, herunder socialrådgiverne, som er centrale fagpersoner i forbindelse med ressourceforløb (ibid.).

De humanitære idealer kan dog have svære kår i en beskæftigelsesrettet kontekst, der har stort politisk fokus og er så stærkt reguleret ved lovgivning, at socialarbejdere snarere end at være udviklere af menneskeligt potentiale, bliver gatekeepere for borgernes adgang til offentlige forsørgelsesydelse (Skytte, 2017). De fagprofessionelle i jobcentrene skal fungere som borgerens rådgiver, koordinator og mentor og på samme tid kontrollere, og eventuelt sanktionere, borgerens aktive deltagelse i ressourceforløbet.

I det følgende afsnit præsenteres et perspektiv på hvordan oversættelsespraksisser kan ses i sammenhæng med begreber om menneskesyn og problemforståelser i det sociale arbejde.

1.4 Oversættelsespraksisser og det produktive menneske

I ovennævnte forskning om menneskesyn i socialt arbejde indgik et projekt, der så på hvordan socialarbejdere i kontakten med borgere arbejder med at udvikle ”det produktive menneske”. I dette arbejde indgår oversættelsesprocesser, ”der skaber forbindelser mellem det uproductive og det produktive menneske i samspillet mellem borger og myndighed og mellem professionelle (Fallov, 2018, s.161). Fallov argumenterer, at der sker en oversættelse af borgerens komplekse sociale problemer til mere simple problemforståelser, når disse skal medieres gennem bestemte teknologier, som er præget af økonomiske rationaler om det produktive menneske. Derved bliver der mindre plads til andre rationaler, som kunne være indeholdt i det sociale arbejde (ibid.).

I forskningen om menneskesyn argumenteres for at de dominerende teknologier der anvendes indenfor socialt arbejde, med fokus på det produktive menneske, er skabt for at skabe politisk legitimitet og for professionalisere det sociale arbejde (Fallov, Nissen og Ringø, 2018). I forlængelse heraf argumenterer forskerne, at den særlige viden som socialarbejderen opnår i det konkrete møde med borgerne, som indebærer mulighed for en dybde-ontologisk forståelse af borgerens livssituation, har fået mindre plads, når den skal medieres gennem teknologier, der har fokus på det produktive menneske. Socialarbejderen skal dermed lave et oversættelsesarbejde i mødet med mennesker med sociale problemer og de anvendte teknologier som er gældende i det sociale arbejde (ibid.).

Efter denne præsentation af problemfeltet følger en præcisering af specialets formål og problemformulering med underspørgsmål.

1.5 Formålet med specialet

Med udgangspunkt i socialt arbejde med beskæftigelsesrettet rehabilitering, vil jeg via en hermeneutisk videnskabsteoretisk tilgang og et empirisk multi- casestudie, undersøge fagprofessionelles menneskesyn og problemforståelser i arbejdet med ressourceforløb til mennesker

med psykisk sygdom, med henblik på teoretisk at søge forståelse for, og mulige forklaringer på, hvilke samspil der er mellem politiske rammer og de fagprofessionelles forståelser.

Jeg finder det relevant at foretage en selvstændig empirisk undersøgelse, da hensigten er at opnå indsigt i de professionelle aktørers personlige og faglige perspektiver, da disse formodes at have stor betydning for hvordan ressourceforløbene udmøntes i kontakten med borgerne. Jeg har således valgt at foretage dybdegående, kvalitative interviews med fagprofessionelle aktører i feltet, der har et indgående førstehåndskendskab til arbejdet med ressourceforløb.

1.6 Problemformulering

Problemformulering

Hvordan kan man forstå samspillet mellem politiske rammer og fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn i beskæftigelsesrettet rehabilitering?

Underspørgsmål

Hvordan kan fagprofessionelles syn på psykisk syge menneskers behov og muligheder i beskæftigelsesrettet rehabilitering forstås som bestemte former for problemforståelser og menneskesyn?

Hvordan kan fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn forstås i sammenhæng med de politiske rammer for beskæftigelsesrettet rehabilitering?

Kapitel 2 Begrebsafklaring

Specialets begrebsmæssige forståelse af beskæftigelsesrettet rehabilitering, problemforståelser og menneskesyn er afgrænset i problemfeltet. Begreberne problemforståelser og menneskesyn uddybes i teoriafsnit i kapitel 4. Nedenfor følger en afgrænsning af de øvrige centrale begreber i problemformuleringen.

Fagprofessionelle

Fagpersoner, der har førstehåndskendskab til indsatsen med ressourceforløb, enten via direkte borgerkontakt med borgere i ressourceforløb eller ved at have fagligt ansvar for indsatsen. Alle informanter i den empiriske undersøgelse er ansat i kommunale jobcentre, enten som koordinerende sagsbehandlere eller som mellemledere eller konsulenter med ansvar for ressourceforløb. De sidste har alle selv tidligere været sagsbehandlere. De har forskellig uddannelsesbaggrund, hvilket dog ikke betragtes som betydningsfuldt i forhold til speciales problemformulering. I indeværende rapport benævnes personerne i den empiriske undersøgelse som enten interviewpersoner, informanter, fagprofessionelle eller ved deres arbejdstitel, alt efter hvad der virker bedst i sammenhængen.

Borgere med psykisk sygdom

Voksne personer der har en psykiatrisk diagnose indenfor ICD-10 kategorierne: nervøse og stressrelaterede tilstande, psykiske udviklingsforstyrrelser, mental retardering, affektive sindslidelser og personlighedsforstyrrelser. Disse kategorier er valgt på baggrund af de psykiske sygdomme, som er nævnt i det empiriske materiale, og skal således give læseren et indtryk af hvor bred en målgruppe, der indgår i beskæftigelsesrettet rehabilitering (Sundhedsministeriet, 2013).

2.2 Politiske rammer for beskæftigelsesrettet rehabilitering

Her redegøres for specialets forståelse af begrebet politiske rammer via udvalgte lovtekster og styringsinstrumenter. Jeg har foretaget disse valg med baggrund i indledende research, men også ud fra udsagn i det empiriske materiale. "Politiske rammer" omfatter hermed følgende elementer: velfærdspolitiske diskurser, lovgivning, økonomiske incitamenters via refusionssystemer og kvalitetsudviklingspuljer, samt lokalpolitiske strategier og prioriteringer.

Lovgivningen som politisk ramme

De lovgivningsmæssige rammer for ressourceforløb bidrager sammen med øvrige styringstiltag på beskæftigelsesområdet, til at sætte konteksten for de fagprofessionelles arbejde. Socialforskere peger på at beskæftigelsesområdet er et felt, hvor der ofte kommer ny lovgivning og nye projekter

og metoder, der forventes implementeret (Larsen et al, 2018). Samtidig pointeres det, at de kommunale jobcentre er meget hurtige til at omsætte den nye lovgivning eller metode til konkret drift, hvilket forklares med at jobcentrene har tradition for at indrette indsatserne efter statslig refusion og andre former for styring (ibid.).

Lovgrundlaget for ressourceforløb er fordelt mellem forskellige lovgivninger indenfor beskæftigelsesområdet. Det omfatter: Lov om aktiv beskæftigelsesindsats §§68 a-68c (om selve ressourceforløbet), §30a og §31 (om rehabiliteringsplanen) og §§70a-70f (om regler for flexjob). Lov om aktiv socialpolitik §68 og §69 (om ressourceforløbsydelse), samt Lov om social pension §§16-19 (om førtidspension). (www.retsinformation.dk).

Jeg vil herunder præsentere udvalgt indhold fra ovennævnte lovtekster, som jeg vurderer, er relevant for at forstå de lovgivningsmæssige rammer:

Målgruppen for ressourceforløb er personer under 40 år, der har komplekse problemer ud over ledighed, der ikke har kunnet løses gennem en indsats efter beskæftigelseslovgivningen, og som kræver et helhedsorienteret forløb med en kombination af beskæftigelsesmæssige, sociale eller sundhedsmæssige indsatser (frit efter LAB §68a.).

Yderligere kræves at borgeren har modtaget længerevarende offentlig forsørgelse, har deltaget i beskæftigelsestilbud uden at have øget sin tilknytning til arbejdsmarkedet og at kommunen vurderer, der er behov for en længerevarende indsats, før der kan fastsættes et konkret beskæftigelsesmål (ibid.).

De personer, hvor det som følge af svær sygdom eller betydelige funktionsnedsættelser er åbenbart formålsløst at forsøge at udvikle deres arbejdsevne, skal ikke tilbydes et ressourceforløb (LAB §68a, stk.2).

Forud for visitation til ressourceforløb skal den forberedende del af rehabiliteringsplanen være udarbejdet, og sagen skal have været forelagt rehabiliteringsteamet (LAB §68a, stk.3).

Rehabiliteringsplanen er et handleplans- og samtalebaseret værktøj, der skal understøtte processen omkring udredning, visitation og opfølgning af indsatser i ressourceforløbet (www.STAR.dk).

Rehabiliteringsteamet er et tværfagligt sammensat team, der på et møde med borgeren og dennes sagsbehandler drøfter og indstiller til en konkret plan for ressourceforløbet, som kaldes indsatsdelen i rehabiliteringsplanen (ibid.).

Ressourceforløbet kan bestå af indsatser fra beskæftigelseslovgivningen og fra andre områder, typisk efter lov om social service og sundhedsloven. Indsatserne kan være direkte beskæftigelsesrettede, men kan også indeholde indsatser, der kan stabilisere og forbedre personens fysiske, psykiske og sociale tilstand (frit efter LAB §68a, stk.6).

Borgeren skal tilknyttes en koordinerende sagsbehandler, som i samarbejde med borgeren skal varetage den løbende opfølgning af rehabiliteringsplanen med henblik på støtte til at gennemføre planen og realisere et uddannelses- eller beskæftigelsesmål (frit efter LAB §68c).

Borgeren modtager ressourceforløbsydelse, som svarer til kontanthjælpsniveauet, men i modsætning til kontanthjælpen er ressourceforløbsydelsen ikke afhængig af formue eller ægtefælles indtægt (SKR nr 9248 af 14/03/2017).

I en skrivelse om ressourceforløb fra Beskæftigelsesministeriet i 2017 er nævnt en række pointer om ressourceforløb, hvoraf nogle har relevans for dette speciale. Pointerne skal opfattes som lovtolkende og administrative anvisninger til hvordan de fagprofessionelle skal arbejde med ressourceforløbet. Jeg citerer her udvalgte overskrifter:

- Ressourceforløb er relevant, når der er et udviklingsperspektiv i forhold til ordinære arbejdstimer, herunder flexjob
- Borgeren skal inddrages systematisk i forberedelsen af egen sag. Grundig forberedelse med fokus på borgerens job- og uddannelsesressourcer.
- Fokus på muligheder og ikke begrænsninger for at udvikle borgerens arbejdsevne.
- Borgeren skal inddrages og have ejerskab og indflydelse på sit forløb.
- Der skal være et beskæftigelsesmål for borgeren, der skal sikre fokus i indsatsen.
- Beskæftigelse og forbedring af helbred supplerer hinanden (SKR nr 9248 af 14/03/2017).

Statsligt styrede projekter, refusioner og lokalpolitik

Som ovenfor nævnt er det ikke kun lovgivning, der regulerer beskæftigelsesområdet. Der foregår også en politisk og administrativ styring af området, særligt fra Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR). Styrelsen udmønter økonomiske puljer der animerer kommunerne til at indgå i faglige- og administrative udviklingsprojekter. Et eksempel er puljen: ”Bedre Ressourceforløb” fra 2016, der havde som formål at styrke borgerinddragelsen og den virksomhedsrettede indsats i ressourceforløbene. Jeg citerer her udvalgte indsatsområder i dette projekt, dels fordi de

repræsenterer nogle centrale forståelser indenfor dette felt, men også fordi flere af informanterne i min empiriske undersøgelse specifikt nævner dette projekt:

- Fælles forberedelse af sagen. Borgerne og deres pårørende/netværk skal inddrages i forberedelsen af deres sag.
- Ejerskab til mål og indsatsplan: Indsatsplanen skal tilrettelægges sammen med borgeren, have tæt sammenhæng til jobmål/uddannelsesmål, som borgeren selv har været med til at udforme.

Succeskriterierne for projektet er:

- En stigning i andelen af borgere der oplever indflydelse, ejerskab og motivation i forhold til deres ressourceforløb.
- En stigning i andelen af borgere der kommer i virksomhedspraktik.
- En stigning i andelen af borgere der i ressourceforløb der opnår ordinære timer.
(<https://star.dk/puljer/2016/bedre-ressourceforloeb-en-indsatsramme-for-styrket-borgerinddragelse/>)

Dette projekt om Bedre Ressourceforløb er et af flere projekter, som jobcentrene kan indgå i. Projekterne er meget detailorienterede med konkrete anvisninger og evalueringsmodeller, og må derfor forventes at spille en central rolle for praksis, sideløbende med lovgivningen.

Styringen af beskæftigelsesområdet omfatter en række andre styringstiltag. Af disse finder jeg det relevant at inddrage refusionssystemer, som betyder at kommunerne belønnes økonomisk for at flytte borgerne fra forsørgelsesydelse til job eller uddannelse (Hansen, 2016). Styringen har samlet set betydet at beskæftigelsesområdet de seneste 10 år, er blevet et af de vigtigste kommunalpolitiske områder, som også har høj prioritet lokalt i kommunerne (ibid.). Den enkelte kommunes politiske prioriteringer og strategier inden for arbejdsmarkedspolitik og beskæftigelsesindsatser, sætter også nogle rammer, som må forventes at spille en rolle for de fagprofessionelles arbejde i jobcentrene, og dermed være en del af de politiske rammer.

Efter denne præsentation af specialets samlede problemfelt vil jeg nu gøre rede for de metodologiske overvejelser og beslutninger, jeg har foretaget i specialet.

Kapitel 3 Metode

3.1 Videnskabsteoretisk udgangspunkt

Da hensigten med dette speciale er at søge en indsigt i fagprofessionelles problemforståelser, finder jeg det relevant at foretage min undersøgelse på en måde, der giver mulighed for forståelse af aktørperspektiver. Metodebøger beskriver forskellige forskningstyper: beskrivende, forklarende, forstående og handlingsrettede (Launsø et al, 2017). I den forstående forskningstype arbejder man med fortolkninger af aktørers egne ”fortolkninger og forståelse af sig selv, af andre mennesker og af den fysiske omverden” (ibid., s.28). Dermed forpligter jeg mig på at lade empirisk materiale af aktørernes subjektivitet indgå som en væsentlig del af mine analyser. For i tilstrækkeligt omfang at kunne forstå og tolke mine informanternes udsagn er det vigtigt at være opmærksom på de kontekstuelle forhold, der kan have betydning for deres problemforståelser og handlinger. Det kan handle om fysiske, institutionelle og værdimæssige forhold med betydning for min problemstilling (ibid.). Igen er mit udgangspunkt aktørernes perspektiver på hvilke kontekstuelle forhold de finder relevante at inddrage, i en bestræbelse på at forstå deres perspektiver. Jeg vil dog ikke lade aktørperspektiverne stå alene, men vil inddrage flere perspektiver med henblik på at få en dybere eller udvidet forståelse. Det omfatter dels min egen forforståelse og indledende research, dels de teorier og begreber, som jeg vil anvende i analyserne.

Udgangspunktet er en hermeneutisk videnskabsteoretisk position, hvor jeg anerkender at min forforståelse har betydning for dialogen med mine informanter, for mine analyser og valg af teoretiske perspektiver, men at jeg søger at være så eksplicit som muligt om min forforståelse, i en bestræbelse på at lade aktørernes perspektiver, teoretiske perspektiver og min forforståelse danne en horisontsammensmeltning via analyserne (Olesen, 2018).

I hermeneutiske analyser sigter man mod at ”*fortolke det sociale liv og søge mening bag fænomener, begivenheder og problemstillinger.* (ibid., s.161). Jeg opfatter det som en dobbelt bestræbelse på at søge at forstå (og formidle) informanternes meningshorisont og samtidig at inddrage andre perspektiver, der via fortolkning kan skabe nye forståelser af sammenhænge i min problemstilling (Launsø et al, 2017).

Sociologisk forskning med et hermeneutisk perspektiv søger at forstå det sociale liv og søge mening bag fænomener, i en fortolkningsmæssig vekslen mellem delelementer og helhed, og mellem det specielle og det almene (Olesen, 2018). Dermed bliver hensigten med forskningen, at man via en

dybere forståelse af specifikke aktørers subjektivitet og de kontekstuelle forhold de er indlejret i, og ved inddragelse af teoretiske analyser og argumentation kan forklare sammenhænge, der kan gælde, ikke kun i den specifikke kontekst, men også via analytisk generalisering kan gælde i andre lignende sammenhænge (Kvale og Brinkmann, 2009, s.289).

3.2 Design

I dette afsnit vil jeg redegøre for mine overvejelser for valg af undersøgelsen design. Socialforsker Morten Frederiksen skriver at erkendelsesinteresse, problemformulering og forskningsgenstand skal udgøre en sammenhængende enhed, når man konstruerer sit projekt (2018). Da min erkendelsesinteresse er fagprofessionelles problemforståelser set i lyset af politiske rammer, har jeg gjort mig overvejelser om hvordan jeg bedst belyser dette fænomen. Jeg har ovenfor forklaret hvorfor jeg finder det relevant at foretage min undersøgelse med baggrund i en hermeneutisk videnskabsteoretisk position, der dermed fordrer bestemte tilgange til min kontakt med feltet og analyser af datamaterialet.

Jeg har valgt at foretage et casestudie baseret på kvalitative interview med fagprofessionelle ansat i jobcentre i forskellige kommuner. Baggrunden for valg af casestudie er mit ønske om at studere komplekse sammenhænge mellem mange faktorer i en afgrænset enhed (ibid., s.100). Den afgrænsede enhed er de fagprofessionelle jeg har kontakt med og de politiske rammer, der kan tillægges betydning for problemstillingen. I casestudiet lægges vægt på en dybere forståelse opnået via ”beskrivelse, analyse og fortolkning af tilfældet taget i sin helhed og i sin sammenhæng” (Launsø et al, 2018, s.99). Jeg har med baggrund heri valgt at foretage min undersøgelse som et casestudie, da jeg finder det urealistisk at besvare min problemformulering uden at inddrage kontekstuelle forhold.

I forbindelse med design af undersøgelsen har jeg overvejet hvad mit casestudie egentlig skal sige noget om. Har min case et bestemt forhold til noget andet, har det reference til noget andet? Ifølge Morten Frederiksen er referencen ”det eller dem, man i virkeligheden ønsker at udtale sig om, og dermed det, undersøgelsens konklusioner retter sig mod” (2018, s.88). Inden jeg svarer på dette spørgsmål, vil jeg kort skitsere omfanget af mit casestudie.

3.3 Casestudiet

Jeg har foretaget et casestudie i fire midt- og nordjyske kommuner, hvor jeg har lavet dybdegående interview med fagprofessionelle ansat i jobcentre. I hver kommune har jeg interviewet to eller tre personer, ligesom jeg har haft adgang til dokumenter fra kommunernes beskrivelser af ressourceforløb. Hertil kommer mulighed for at trække rapporter fra Jobindsats.dk med nøgletal fra de enkelte kommuner. De fire kommuner udgøres af to mindre kommuner (mellem 30-40.000 indbyggere), og to mellemstore kommuner (mellem 60-90.000 indbyggere). Kommunerne varierer i forhold til hvor stor en andel af den voksne befolkning (16-66 år) der er offentligt forsørget. Andelen er mellem 15% og 20% i de fire kommuner (alle ydelsestyper, oktober 2018, Jobindsats.dk). Landsgennemsnittet for andelen af offentligt forsørgede er 17%. Der er således tale om fire kommuner, der trods forskelle, er relativt gennemsnitlige i forhold til landsgennemsnittet i forhold til disse udvalgte parametre.

Det jeg ønsker at kunne udtale mig om, er de forhold og sammenhænge som jeg finder i undersøgelsen. Jeg ønsker ikke at udtale mig om hvordan det ser ud i hele landet, i så fald skulle min undersøgelse have haft et andet design, hvor jeg skulle have anvendt repræsentative udvælgelsesstrategier (Frederiksen, 2018). Mit studie er heller ikke et komparativt studie, i den forstand at jeg fokuserer på forskellene mellem de fire kommuner. Derimod ønsker jeg at se på indbyrdes sammenhænge mellem aktører og politiske rammer i hver af mine fire cases. Min reference er af abstrakt karakter. Her er opgaven nærmere en belysning af fænomenet og perspektivering til andre lignende fænomener, som kan have relevans (ibid.).

Grunden til at jeg har valgt at lave et multi-casestudie, og ikke et single-casestudie skyldes at jeg ønsker at have så fyldigt et datamateriale som muligt, indenfor specialets tidsmæssige rammer, da jeg hermed forventer at få indblik i flere nuancer af min analysegenstand og dermed også i besvarelsen af min problemformulering.

Abduktiv proces

Jeg har valgt at foretage kvalitative forskningsinterview, da interviewet som metode er velegnet til at forstå forskningsgenstanden ud fra interviewpersonernes perspektiv og livsverden (Kvale og Brinkmann, 2009). I en abduktiv proces anvender jeg teoretiske begreber til at udtrykke min forforståelse om feltet forud for den empiriske undersøgelse, ligesom jeg bruger forskellige teorier i

de efterfølgende analyser og fortolkninger af problemformuleringen. Teorierne er en hjælp til at få øje på mønstre i de komplekse sammenhænge der undersøges (Frederiksen, 2018). Abduktion kan beskrives som en kreativ proces, hvor forskeren veksler mellem empirisk undersøgelse og teoretisk forklaring, med den hensigt at søge en dybere forståelse af sin forskningsgenstand end den der allerede foreligger hos informanterne eller forskeren. Denne vekselvirkning mellem empiri og teori er en kontinuerlig proces, hvor man udvider og uddyber sin viden i arbejdet med sit materiale (Olesen og Monrad, 2018).

Endelig vil jeg nævne at jeg udover de data jeg selv genererer via interview, har anvendt foreliggende data i form af relevante lovdokumenter og evalueringer, dels som baggrund for min afgrænsning af emnet, dels som elementer der inddrages i analyserne.

Foruden ovennævnte designmæssige overvejelser, er der flere grunde til at mit studie er konstrueret som det er. Disse handler i væsentlig grad om de beslutninger og hensyn jeg har taget, for at kunne få adgang til det ønskede forskningsfelt.

3.4 Adgang og udvælgelse

I kvalitative undersøgelser gør man i modsætning til kvantitative undersøgelser ikke brug af tilfældighedsprincipper i forhold til at kunne anvende statistisk bearbejdning af resultaterne efterfølgende. Derimod er det brugbart at foretage en strategisk udvælgelse af informanter, eller cases, som repræsenterer en variation i forhold til de forhold, som man forventer har indvirkning på problemstillingen (Monrad, 2018). Dette svarer til min argumentation om hvorfor jeg har valgt at inddrage fire kommuner i min undersøgelse. Jeg har dog ikke foretaget en målrettet, strategisk udvælgelse efter bestemte kriterier, i mit valg af kommuner. Det skyldes at jeg havde en forventning om at det ville blive vanskeligt at få adgang til feltet, i og med at jeg ikke havde nogen kontakter ind i feltet på forhånd. Jeg valgte derfor at udarbejde en kort beskrivelse af mit projekt, som jeg sendte til udvalgte personer i otte jyske kommuner. Jeg havde valgt kommunerne ved at gennemgå deres hjemmeside beskrivelser af beskæftigelsesrettede indsatser, herunder hvem der var ledelsesmæssigt ansvarlige for ressourceforløb. Her identificerede jeg en række ledere og chefer, som jeg kontaktede pr. mail og telefonisk, i håb om at de ville fungere som gatekeepere for min adgang til undersøgelsespersoner.

Socialforsker Merete Monrad skriver at der flere måder at få adgang til feltet, at gå gennem en gatekeeper er en af dem. Man skal være opmærksom på, hvilke rolle gatekeeperen kan have i forhold til at påvirke adgang og dermed datagrundlaget (ibid.). Gatekeepere er ofte ledere, der muligvis kan have en interesse i at kontrollere det billede man giver af deres organisation, eller de kan have forestillinger om hvad der er relevant viden og dermed hvilke personer der er relevante, som man som forsker ikke selv har kontrol over (ibid.).

Resultatet af min kontakt til de otte kommuner, var konkrete aftaler med 3 kommuner. Ingen af de tre gatekeepere var interesseret i at indgå i en undersøgelse som omfattede mere end få personer, da de alle henviste til at de havde en travl hverdag. På samme tid som jeg kontaktede kommunerne, havde jeg spurgt mine medstuderende på kandidatstudiet om de kendte nogen i deres netværk jeg kunne kontakte. Det medførte en kontakt til to sagsbehandlere i den fjerde kommune, som kom med i undersøgelsen.

3.5 Præsentation af interviewpersoner og kommuner

Jeg har operationaliseret begrebet ”fagprofessionelle” som fagpersoner, der har et indgående kendskab til arbejdet med ressourceforløb, typisk den koordinerende sagsbehandler, eller en ledelsesmæssig ansvarlig, der tidligere selv har haft samme rolle. Jeg har ladet gatekeeperne udvælge de konkrete interviewpersoner ud fra dette kriterie, hvilket medførte følgende fordeling:

Kommune A: mindre nordjysk kommune. Har interviewet to personer i et fællesinterview: en afdelingsleder og en fagkonsulent, begge med ansvar for ressourceforløb og tidligere selv arbejdet som sagsbehandlere. Begge med socialrådgiveruddannelse.

Kommune B: mellemstor midtjysk kommune. Har interviewet to personer i et fællesinterview: begge arbejder som koordinerende sagsbehandlere med ressourceforløbsborgere, begge har socialrådgiveruddannelse.

Kommune C: mellemstor nordjysk kommune. Har interviewet to personer individuelt: en koordinerende sagsbehandler, og en teamleder med ansvar for ressourceforløb, begge har socialrådgiveruddannelse.

Kommune D: mindre nordjysk kommune. Har interviewet tre personer individuelt: en afdelingsleder med ansvar for ressourceforløb og som selv har arbejdet som sagsbehandler, samt to

koordinerende sagsbehandlere. De to første har humanistisk/akademisk uddannelse, den sidste har ergoterapeutuddannelse.

Jeg vurderer at jeg har opnået en god variation i sammensætningen af mine informanter. Både i forhold til forskellige kommuner og informanternes arbejdsmæssige funktioner, samt deres uddannelsesbaggrund. Jeg har dog for at mindske kompleksiteten i mine analyser fravalgt at fokusere på informanternes uddannelsesbaggrund i analyserne. Der er derfor kun nævnt her som baggrundsinformation.

Organiseringen i de enkelte jobcentre varierer lidt, og dermed også hvilke ressourceforløbsborgere, informanterne har mest kontakt med. Lighederne i rammer for indsatsen er dog store, idet de alle arbejder ud fra samme lovgrundlag med en relativt specifikt defineret målgruppe og type af indsats.

3.6 Interview

I planlægningen af de kvalitative interview udarbejdede jeg en semistruktureret interviewguide, med baggrund i min forforståelse. Underspørgsmålene til problemformuleringen former strukturen i interviewguiden. Hvert af disse underspørgsmål har jeg operationaliseret i en række konkrete interviewspørgsmål, som er mere mundrette og tætte på interviewpersonernes livsverden (Tanggaard og Brinkmann, 2015). Spørgsmålene er formulerede med henblik på at opnå interviewpersonernes konkrete beskrivelser og personlige opfattelser, for at give deres forståelser god plads i interviewet. Jeg gør opmærksom på at jeg siden interviewene blev gennemført, senere i specialeforløbet har justeret problemformulering og underspørgsmål med henblik på yderligere afgrænsning af analysegenstanden, hvilket betyder at interviewguiden indeholder spørgsmål, der er lidt bredere formuleret (bilag 1). Jeg foretog de syv interview i perioden fra 7. februar til 11. marts, 2019, og lavede kun små sproglige ændringer i interviewguiden undervejs, da jeg fandt at den fungerede godt i alle interview, og da jeg ønskede at have et ensartet udgangspunkt for den forskningsmæssige intervention jeg foretog i de fire kommuner.

Under interviewene bestræbte jeg mig på at forholde mig åbent i en form for ”bevidst naivitet”, for ikke at lade min forforståelse dominere interviewet (ibid.). Da jeg ikke selv har arbejdet indenfor beskæftigelsesområdet, fandt jeg det ikke svært at forholde mig undersøgende og nysgerrig overfor mine informanter. Dog har jeg ikke undladt at lade min forforståelse og forskningsinteresse skinne igennem via opfølgende, specificerende og fortolkende spørgsmål, dels for at opnå mest muligt

relevante og fyldige svar, dels for at tjekke om jeg har forstået interviewpersonerne rigtigt, og dermed få så gyldig en fortolkning af deres selvforståelser som muligt (ibid.).

Efter aftale med interviewpersonerne blev interviewet optaget digitalt, for at jeg i dagene efter kunne transskribere interviewet og sende det til interviewpersonerne for verificering hvis de ønskede dette. Kun et sted ønskede de at få interviewet tilsendt, og jeg fik ingen kommentarer efterfølgende. Jeg foretog transskriptionen i fuld længde, for at være sikker på at få alle sammenhænge og informationer med, og valgte nogle enkle regler: udskrivning af alt hvad jeg hører, angivelse i parentes, hvis der grines eller er en tænkepause, alle navne angives med enten IP1 og IP2 for interviewpersoner og I for interviewer, andre navne og stednavne anonymiseres, linjeskift når nye personer taler (ibid., s.44).

Da jeg havde en forståelse af at interviewpersonerne ville kunne tale mere frit, hvis de optrådte som anonyme, valgte jeg at anonymisere hele undersøgelsen, og formidlede det som en præmis da jeg kontaktede feltet. De fleste udtrykte tilfredshed med at være anonyme, det var dog ikke vigtigt for dem alle. Jeg vurderer ikke at anonymiteten påvirker mit casestudies relevans eller mulighed for reference, jævnfør mine designmæssige overvejelser i tidligere afsnit.

3.7 Litteratursøgning

Jeg har foretaget en litteraturgennemgang af foreliggende data indenfor flere områder, dels for at afgrænse og få dybere viden om min problemstilling, dels med henblik på at bygge mit studie på den viden der allerede eksisterer indenfor det felt jeg ønsker at undersøge (Danneris og Monrad, 2018). I gennemgangen har jeg fundet kilder til viden flere steder: i lovtekster, herunder bekendtgørelser og vejledninger om ressourceforløb, samt i diverse evalueringer om ressourceforløb. I samme periode læste jeg udvalgte dele af litteraturen fra kandidatstudiet, der ligeledes bidrog til at afgrænse min forskningsinteresse. Sideløbende med denne søgning har jeg foretaget litteraturgennemgang via kædesøgning, ved at anvende referencelistetjek i den litteratur jeg allerede havde fundet. Endelig har jeg foretaget søgninger i følgende databaser: Bibliotek.dk, AUB's Primo og Projektdatabase, Den danske forskningsdatabase og Applied Social Sciences & Abstracts. I de to sidstnævnte datadaser har jeg foretaget systematiske søgninger. Uddybning fremgår af bilag 2.

3.8 Analysestrategi

Efter transskriberingen af samtlige interview har jeg foretaget en trinvis analytisk bearbejdning af det empiriske materiale, baseret på alment accepterede tilgange, som er anvist i metodebøger for kvalitativ analyse (Launsø et al, 2017, Olesen, 2018, Riis, 2005).

Principper:

Jeg har valgt følgende principper for analysen: indledningsvist at lave et grundigt forarbejde og gøre det empiriske materiale klar til analyse, for herefter at fordybe mig i de teorier jeg forventer kan understøtte en besvarelse af problemformuleringen. Tilgangen er som nævnt abduktiv, i en vekselvirkning mellem empirisk- og teoretisk inspirerede analyser. Analysen er baseret på forståelse af det subjektive, og tolkning af mening i den lokale kontekst, set i lyset af bredere sammenhænge (Olesen, 2018, s.159). I analysen tilstræbes at få blik for sammenhænge der indbyrdes forstærker eller svækker hinanden (Riis, 2005, s.170). Jeg har arbejdet med at udvikle temaer i analysen, samt kendetegn jeg kunne lede efter i det empiriske materiale (Launsø et al, 2017, s.177). Endelig skal nævnes at jeg aktivt tilstræber at håndtere tre fortolkningsniveauer i analysen: dels informanternes selvforståelse, dels de mønstre og relationer der ses i det empiriske materiale, og endelig en teoretisk baseret analyse og tolkning (ibid., s.187).

Proces:

Udvælgelse af centrale udsagn i alle syv interview, baseret på temaer i problemformuleringen. For hvert interview er lavet et dokument med udvalgte udsagn.

Udarbejdelse af case-rapport med meningskondenserede, udvalgte interviewudsagn samlet for hver kommune med henblik på at skabe overblik over materialet på tværs af de enkelte interview (ibid., s.176). Strukturen for case-rapporten fremgår af bilag 3.

Udledning af centrale temaer for analysen, er baseret på en strukturel opdeling i to delanalyser, der sammen skal føre til en besvarelse af problemformuleringen. Herunder ses en oversigt over analysens struktur set i lyset af problemformuleringen:

Analysens struktur

Hvordan kan man forstå samspillet mellem politiske rammer og fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn i beskæftigelsesrettet rehabilitering?

Delanalyse 1

Hvordan kan fagprofessionelles syn på psykisk syge menneskers behov og muligheder i beskæftigelsesrettet rehabilitering forstås som bestemte former for problemforståelser og menneskesyn?

Hvilke former for menneskesyn og problemforståelser er dominerende?

Hvordan opfattes borgernes behov og muligheder?

Delanalyse 2

Hvordan kan fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn forstås i sammenhæng med de politiske rammer for beskæftigelsesrettet rehabilitering?

Jobcentrets afhængighed af politisk legitimitet

Institutionalisering, hvilke programmer vinder frem?

Oversættelsespraksisser der påvirker rammerne.

I hver delanalyse formidles først det teoretiske stof, derefter følger analysen. I analysen er inddraget relativt mange citater fra empirien, særligt i delanalyse 1. Hensigten er at både teori og empiri fremgår tydeligt for læseren, som præmis for at kunne vurdere analysernes kvaliteter. De følgende to kapitler består derfor hver af et teoretisk afsnit, en analyse opdelt i temaer, samt en delkonklusion.

Kapitel 4 Teori og analyse for afsnit 1

4.1 Teori

I de følgende afsnit 5.2-5.4 vil jeg præsentere nogle sociologiske modeller og begreber for hvordan fagprofessionelles problemforståelser om borgernes situation kan ses i sammenhæng med forskellige former for menneskesyn. Det teoretiske stof udspringer af det forskningsprojekt om menneskesyn, som jeg har introduceret i problemfeltet (Nissen, Fallov og Ringø, 2018). Jeg har valgt dette stof, fordi det rummer den kompleksitet jeg håber at indfange i mine analyser, og samtidig repræsenterer et kritisk blik på aktuelle tendenser inden for socialt arbejde, som kan understøtte min hensigt om at se mening bag fænomener. For yderligere at nuancere begreber for menneskelige behov har jeg valgt at inddrage en psykologisk behovsteori i afsnit 5.5.

4.2 Ontologiske modeller for problemforståelser

Sociologen Pia Ringø har i sin forskning arbejdet med at forstå udviklingen i de problemforståelser om sårbare menneskers forhold, som er gældende i velfærdspolitikken og i det sociale arbejde, og hun har her udviklet en teoretisk model for henholdsvis en dybde-ontologisk og en post-ontologisk problemforståelse. I det *dybde-ontologiske perspektiv*, der har baggrund i tidligere tiders opfattelse af mennesket som determineret af dets biologiske udgangspunkt, er udgangspunktet de forhold i menneskets liv, som i et bagudrettet tidsperspektiv har haft indflydelse på dets nuværende situation. Dette perspektiv blev i 1960'erne udvidet til at rumme bredere sociale og strukturelle modeller, der omfattede både biologiske, psykologiske, sociale og strukturelle forklaringer om generative mekanismer som bestemte årsager til problemer (Ringø og Høgsbro, 2015). I overensstemmelse hermed var diagnosticering i psykiatrien indtil 1990'erne præget af teoretiske forklaringer på bagvedliggende årsager til sygdomme.

Siden indførte man nye diagnosticeringssystemer, hvor der ikke længere indgik teoretiske forklaringer, men alene var fokus på symptomer og sygdomsudvikling (ibid.). I det *post-ontologiske perspektiv* søger man i mindre grad at forstå det samspil af forskellige biologiske, psykologiske og sociale faktorer, der virker ind på menneskets aktuelle situation. I stedet er det sygdommens eller problemets synlige og aktuelle fremtrædelsesformer, der sættes i fokus. Det kan være registreringer af symptomer eller funktionsevne (ibid.). I forbindelse med idealet om det produktive menneske, betyder de seneste årtiers udvikling i retning af et post-ontologisk menneskesyn, at man i det sociale

arbejde i dag ikke længere har fokus på at forstå de mere komplekse, dyberegående virkningsmekanismer, der kan lede til at mennesker er uproduktive. I stedet er der fokus på at udvikle menneskers ressourcer og potentialer i et fremadrettet tidsperspektiv (Ringø og Nissen, 2018).

4.3 Det produktive menneske

I forskningsprojektet om menneskesyn blev udviklet et begreb om det produktive menneske, som der argumenteres, er blevet det dominerende menneskesyn i nyere tid. Det formuleres på følgende måde:

”det produktive menneske i dag kommer til udtryk i et menneskesyn, der ansporer mennesket til kontinuerligt at forholde sig aktivt, skabende, forandrings- og udviklingsorienteret til sig selv og verden” (Fallov, Nissen og Ringø, 2018, s.12).

Som man ser, handler begrebet ikke (alene) om produktivitet i forståelsen af at være højtydende og produktiv inden for bestemte arbejdsrelaterede aktiviteter, men snarere om menneskets forhold til sig selv og sin omverden i et fremadrettet udviklings- og handlingsperspektiv. Forskerne forklarer det med, at der i synet på det produktive menneske er indlejret en arbejdetik, der ikke kun handler om at sikre mennesker adgang til forsørgelse, men også, at det at arbejde handler om at blive anerkendt af andre. Ikke at have et arbejde medfører en form for uorden, som betyder at man mangler den struktur som arbejdet medfører, og at den arbejdsløse dermed får et andet forhold til tid og udvikler en ”uproduktiv” adfærd.

I det sociale arbejde, anføres det, ser man dette menneskesyn afspejlet i et fokus på borgernes ressourcer og kontrol i deres liv, men også at der er forskellige forståelser af hvorvidt alle mennesker kan leve op til disse forventninger. Nogle mennesker har færre forudsætninger for produktivitet end andre, og i arbejdet med socialt udsatte eller psykisk syge mennesker kan et ensidigt fokus på menneskets potentialer til at udvikle sig og mobilisere ressourcer være problematisk (ibid.). Forskerne har udviklet begrebet det potentielle menneske til at illustrere dette menneskesyn:

”et menneske, der kontinuerligt og uafhængigt af sociale forhold, er i stand til at overskride begrænsninger ved at udnytte egne potentialer og ressourcer.” (ibid., s.12).

Risikoen ved at fokusere på menneskets potentialer til at overskride deres begrænsninger, er at man kan overse de komplekse virkningsmekanismer, der har forårsaget og måske stadig indvirker på de problemer, borgeren har. En anden risiko ved det konstante fokus på potentialer for udvikling er at mennesker med sociale problemer ikke opfattes som borgere der har ret til kompenserende ydelser, fordi de kontinuerligt indgår i udviklingsprocesser (Jørgensen og Ringø, 2018).

4.4 Det alternative menneskesyn

Jeg vil her inddrage et menneskesyn som ovennævnte forskningsprojekt har udviklet som et alternativ til de dominerende forståelser af det produktive menneske. Der inddrages nogle forskellige teoretiske forståelser i dette alternative syn på mennesket:

Langvarig deprivation og økonomiske afsavn slider på menneskers overskud, hvilket er påvist i mange undersøgelser af arbejdsløshed og fattigdom i de seneste årtier (Fallov og Larsen, 2018). Det er her vist, at langvarig arbejdsløshed med økonomisk dårlige levevilkår fører til en reduktion i menneskets coping-mekanismer og mentale ressourcer, ligesom mange får sværere ved at identificere sig selv som en del af arbejdsmarkedet.

Når det bliver tydeligt at ikke alle mennesker har lige forudsætninger for at mobilisere ressourcer og dække deres behov, argumenterer forskerne for at det sociale arbejde skal håndtere menneskelige behov, fordi vi alle grundlæggende er afhængige af hinanden. Når der er samfundsmæssigt dominerende normer for det produktive menneske, kan mennesker der har svært ved at mobilisere ressourcer og er afhængige af andre hjælp, let blive udsat for et særligt grænseoverskridende pres i form af at skulle overskride deres begrænsninger med henblik på at udvikle sig. (ibid.)

I det alternative menneskesyn opfordres beslutningstagere og socialarbejdere til at have blik for menneskers behov for økonomisk, social, mental og kropslig ro og stabilitet. Mennesker der er socialt eller sygdomsmæssigt i udsatte positioner kan ikke forventes at kunne mobilisere ressourcer og har ikke samme coping-mekanismer som andre mennesker til at forandre sig hurtigt og effektivt. Hvis man presser for meget på, uden at have blik for de komplekse sammenhænge og belastende forhold, der har bidraget til borgerens aktuelle situation, risikere man at forstærke de samme belastninger, og dermed gøre situationen værre (Nissen, Ringø og Fallow, 2018).

4.5 Menneskets motivation for handling begrundet i universelle menneskelige behov

Da jeg vurderer at der i begreber for menneskesyn bør indgå et begrebsapparat for hvad menneskelige behov er, har jeg valgt at supplere de ovennævnte teoretiske forståelser af menneskesyn med en behovsteori, der er udviklet af den amerikanske psykolog Abraham Maslow indenfor organisatorisk forskning. Jeg har valgt Maslows teori, fordi teorien søger at forstå ”universelle træk i den menneskelige motivation” som begrundet i menneskelige behov (Scheuer, 2014, s.77). Da motivationsarbejde inden for beskæftigelsesrettet rehabilitering indgår som et centralt element i kontakten mellem socialarbejder og borger, finder jeg det relevant at anvende en teori, der kan understøtte analyser af socialarbejdernes forståelser af borgernes behov i forbindelse med rehabiliteringsforløbet. Maslow mente at motivation er resultatet af ubevidste processer, baseret på forskellige behov som mennesker instinktivt stræber efter at få opfyldt (ibid.). Behovene bestemmer foruden motivation også den adfærd, som mennesker udvikler for at opfylde behovene. Behovene er ikke lige vigtige, nogle behov er mere grundlæggende end andre, og først når de mere grundlæggende behov er tilfredsstillende dækket, kan mennesket bekymre sig om de næste behov. Ifølge teorien kan menneskelige behov kategoriseres i følgende fem områder, i en hierarkisk orden, med de fysiologiske behov som de mest basale:

Fysiologiske behov: behov for mad, drikke, varme, tøj, bolig. Tilfredsstillende disse behov ikke, er det svært at have opmærksomhed på andre behov.

Sikkerhedsbehov: behov for at føle sig tryk, for stabilitet, beskyttelse og struktur. Ved uforudsigelige, usædvanlige situationer, reagerer mennesker med forsigtighed og måske frygt.

Sociale behov: behov for kærlighed og socialt samvær, for tilhørsforhold til familie eller sociale grupper, for tilfredsstillende relationer med andre mennesker.

Statusbehov: behov for at være værdsat af andre og blive anerkendt for en god indsats. Manglende tilfredsstillende af dette behov kan føre til mindreværdsfølelser og hjælpeløshed.

Selvrealiseringsbehov: menneskets behov for at udvikle sit fulde potentiale, realisere sig selv og sine muligheder bedst muligt (ibid., s. 79).

Maslows behovsteori kan altså ses som en dynamisk model for menneskets motivationssystem, da det er behovstilfredsstillende på hvert niveau, der motiverer mennesker til handling: For de tre første

niveauer motiveres mennesker af at få opfyldt det de mangler i form af fysiske, sikkerhedsmæssige og sociale behov (mangelmotiver), og for de to sidste niveauer motiveres mennesket af behov for personlig vækst og selvrealisering (vækstmotiver) (Bertelsen, 2015, s.66). Maslows teori bliver ofte beskrevet som en behovspyramide på grund af den hierarkiske orden, og netop dette aspekt er blevet kritiseret af andre teoretikere. Den russiske psykolog Aleksej Leontjev mener ikke man kan rangere menneskelige motiver ud fra deres nærhed til de fysiologiske behov, men at det snarere afhænger af menneskets individuelle personlighedsstruktur, og dermed hvad mennesket selv oplever som de mest værdifulde behov at få opfyldt (ibid., s.86). Jeg vurderer at begge disse perspektiver på behovenes indbyrdes prioritering kan være brugbare i mine analyser. Det centrale i teorien mener jeg skal findes i at menneskelige behov har betydning for motivation og handling.

4.6 Delanalyse 1

Jeg vil nu anvende ovenstående teoretiske perspektiver til at analysere det første underspørgsmål i problemformuleringen. Spørgsmålet udgør således det overordnede tema for delanalyse 1:

Hvordan kan fagprofessionelles syn på psykisk syge menneskers behov og muligheder i beskæftigelsesrettet rehabilitering forstås som bestemte former for problemforståelser og menneskesyn?

Det empiriske materiale som danner udgangspunkt for analysen, består som nævnt af interview med ni fagprofessionelle ansat i fire forskellige kommuner. Resultatet af disse yderst spændende interview med nogle meget engagerede og reflekterede fagpersoner er, at jeg har et omfattende empiriske materiale at udvælge citater fra. Det er en privilegeret situation at være i, men betyder også at der er perspektiver i det empiriske materiale, som falder uden for specialets problemformulering. Det store materiale kunne have betydet meget forskellige retninger i materialet. Det er dog ikke tilfældet, tværtimod er der i informanternes problemforståelser og menneskesyn rigtig mange fællestræk på tværs af interviewene. Jeg har i nedenstående analyse valgt at uddrage nogle perspektiver, der er sammenfaldende hos de fleste eller alle informanterne.

4.7 Hvilke former for menneskesyn og problemforståelser er dominerende?

Hvilke problemforståelser ses?

Når borgerne beskrives, så taler de professionelle om borgernes komplekse problemer og livssituation, og inkluderer her forklaringer, der rettes mod bagvedliggende og bagudrettede forhold, som kan have genereret problemerne. Det kan ses som et udtryk for at de professionelle har en dybde-ontologisk forståelse af borgernes situation, og dermed af hvilke mulige årsager der er til borgernes problemer. Følgende citater repræsenterer variationen i de perspektiver, informanterne giver udtryk for:

”Der er stor kompleksitet i sagerne, der er altid flere forskellige ting der spiller ind. Altså der er noget helbredsmæssigt, der er noget psykisk og noget misbrug også... og noget socialt... Vi har også borgere der i mange år har været på arbejdsmarkedet, så sker der et eller andet i deres liv, der gør at de falder ud af sygedagpengesystemet, de falder ud af kontanthjælpssystemet... Og så har vi de borgere, som stort set ingen tilknytning har til arbejdsmarkedet.” (leder, kommune A)

”Det er personer med langvarig stress, og der snakker vi meget langvarig stress, så er vi nok ovre og snakke i, at der måske kan være noget andet, en bagvedliggende årsag. Så er det personer med ADHD, autisme diagnose, skizofreni. På det punkt har vi stort set alle psykiatriske diagnoser.” (sagsbehandler, kommune C)

”Men der er jo også mange af dem hvor, den psykiske lidelse, det er en belastningsreaktion på grund af det familiære. Og dem er der jo også mange af.” (sagsbehandler, kommune C)

Fælles for de professionelles syn på borgerne, er en forståelse og indsigt i nogle dybde-ontologiske årsagssammenhænge, som her ses beskrevet som psykisk sygdom i kombination med psykosociale og sociale problemer. Når det derimod kommer til hvordan de professionelle arbejder med borgernes problemer, så ses et mere post-ontologisk perspektiv med fokus på borgernes aktuelle og fremadrettede situation. Her ses professionelle forståelser af, at man ikke i beskæftigelsesrettet rehabilitering bør beskæftige sig med de bagvedliggende årsager til borgernes aktuelle situation. Det fremtidsrettede fokus på udvikling er så stærkt, at et begreb som funktionsevne, der i udgangspunktet er et neutralt og relationelt begreb, opfattes som et problemorienteret perspektiv på borgerens manglende funktioner, som derfor bør undgås. De professionelle undgår ligeledes at anvende begrebet rehabilitering, da det knyttes til genoptræning af nedsat funktionsevne, et begreb som i informanternes øjne har et uheldigt fokus på det borgeren ikke kan, hvilket ikke anses som brugbart inden for det udviklings- og ressourceperspektiv de alle lægger vægt på:

”Vi sidder ikke i samtalen, og kigger på folks funktionsevne, vi snakker om, hvor er der nogle ressourcer, hvor er der nogle åbninger, hvor er der nogle muligheder. Vi har hele tiden fokus på at få sat en proces i gang, og det kan være at få en bedre hverdag, få et lidt større handlefelt. Hvis det er voldsomt psykisk syge, undgå at være så forpint og ensom, og ellers så prøver vi at bevæge os udad mod arbejdsmarkedet... (sagsbehandler 1, kommune B)

”Jeg har også den tilgang at jeg læser en sag igennem, og så lægger jeg den lidt til siden, og så møder jeg borgeren, hvor de er. Fordi nogle gange, så kan man blive helt skræmt, når man læser deres lægepapirer... jeg kan meget nemt komme til at sætte dem i boks, hvis jeg læner mig for meget op ad det.” (sagsbehandler 2, kommune D)

”Men nej, vi bruger ikke tid på den form for kategoriseringer og, vi tror ikke rigtig på at man kan sige, at når du har den diagnose, så passer det her. Vi tror rigtig meget på borgerinddragelse.” (leder, kommune A)

I ovenstående citater kan man se hvordan der trækkes på idealer om borgerinddragelse og ”at møde borgerne hvor de er”, som udtryk for at det væsentlige udgangspunkt for indsatsen er det konkrete møde med borgeren, der giver mulighed for dels at vurdere borgerens aktuelle behov, dels at rette blikket mod borgernes potentialer for udvikling. Den specialiserede viden, der foreligger via lægefaglige beskrivelser og diagnoser, anvendes primært som baggrundsviden og til at forstå borgerens adfærd og muligheder for at samarbejde i forløbet. Fælles for informanterne er at de skelner mellem den behandling der finder sted i psykiatrien, og den beskæftigelsesrettede indsats, de selv har ansvar for. Trods informanternes tilsyneladende dybde-ontologiske forståelser af borgernes problemer, ser det ikke ud til at de i det konkrete samarbejde med borgerne opfatter det som deres opgave at adressere de mulige årsager og bagvedliggende forhold, der har betydning for borgernes aktuelle livssituation. Derimod ser det ud til at idealer og diskurser om borgerinddragelse danner udgangspunkt for en relativt ensartet faglig tilgang til borgerne, uanset hvilke individuelle problemer borgerne måtte have. Borgerinddragelse anvendes af informanterne i forskellige betydninger, både i betydningen af at give borgerne mere indflydelse på deres rehabiliteringsforløb, men også som en strategi til at ansvarliggøre borgeren, hvilket jeg vil komme tilbage til senere.

Vi bruger ikke store ord

Informanterne lægger vægt på at de i kontakten med borgerne ikke skal bruge ”store ord” som f.eks. rehabilitering eller empowerment, da det vil være for abstrakt for de fleste borgere, og skabe afstand i relationen med borgerne. Der er i stedet fokus på at ”møde borgeren i øjenhøjde” ved at bruge ”hverdagsord” som indsatser, mål, opgaver og ressourcer.

”Fordi hvis vi bruger de her lidt store ord og bruger det for meget, og sidder og siger til borger: nu skal du rehabiliteres... Det bliver på et eller andet plan, sådan lidt for diffust for dem, ikke. Det handler virkelig om at vi, vi

skal ikke snakke ned til folk, men vi skal eddermane møde dem i øjenhøjde og hvis det kræver at vi bruger lidt mere nogle hverdagsgloser, så er det altså nemmere at forstå.” (leder, kommune C)

”Vi taler meget sjældent med borgerne om den del som hedder rehabilitering... Så vi forsøger faktisk... at komme lidt væk fra det ord, og så have fokus på at det er nogle indsatser, i det forløb de skal arbejde videre med... Jeg synes også vi gør rigtig meget ud af, at det ikke skal hedde rehabilitering, nu skal du genoptrænes i alt det her, men at vi får det vendt på en måde, at det her, det er dine ressourcer.” (sagsbehandler 1, kommune D)

”Man kan jo sige, det er jo stadigvæk en del af det, fordi det er jo rehabilitering, vi arbejder jo med det hele vejen igennem... Jeg har det tit svært med de der termer... man italesætter det ikke fordi man forsøger ligesom at få det ned på et borgerniveau, hvor de kan være med, og sige: det er de her mål, og det vi skal.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Da jeg spurgte informanterne hvordan de forstod og anvendte begrebet rehabilitering, havde jeg en forventning om at de ville have faglige refleksioner om begrebet rehabilitering. Det overraskede mig at ingen af informanterne fandt rehabiliteringsbegrebet anvendeligt i deres arbejde, og at de ikke havde drøftet det indbyrdes med deres kolleger. I en af kommunerne havde man arbejdet med det lignende begreb empowerment, og gennemførte aktuelt et kursusforløb om det emne. Én ting er at have faglige drøftelser, hvor man arbejder med teoretiske begreber for at udvikle sin praksis, noget andet er naturligvis om det giver mening at bruge begreberne i kontakten med borgerne. Informanterne i ovenstående citater giver udtryk for at man i kontakten med borgerne bør undgå at bruge abstrakte begreber, og i stedet bør holde sig til hverdagsord, som man forventer borgerne umiddelbart kan forholde sig til. De lægger stor vægt på at ”møde borgerne hvor de er”, og i dette perspektiv opfatter de brugen af overordnede begreber for den indsats borgeren indgår i, som afstandsskabende i relationen med borgeren. Men et fokus på hverdagsord der alle har et fremadrettet sigte mod udviklingsprocesser, ser ud til at bidrage til at post-ontologiske problemforståelser forstærkes. Der er tilsyneladende ikke ord og begreber for dybde-ontologiske problemforståelser i samarbejdet med borgeren, i hvert fald er det ikke ord som nævnes af informanterne.

Hvilke menneskesyn ses?

En af kommunerne i undersøgelsen er tilknyttet et STAR projekt om Bedre Ressourceforløb”. I dette projekt indgår en række kærneværdier, der omtales af en sagsbehandler:

”Altså der ligger en del i den her håndholdte indsats, som vi er en del af i det her forsøgsprojekt. Der er nogle værdier som vi også arbejder meget med: det der med at tro på at alle kan noget, og tro på at man kan bære sin helbredsbyrde,

og der stadigvæk er håb, bakke op om det. Og inddrage folk i deres egen plan, få dem til at, altså det er deres plan, det er ikke vores plan... (sagsbehandler 1, kommune B)

Som det fremgår af citatet, er det centrale slogan at ”alle kan noget”. Ikke kun i denne kommune, men også i to af de andre kommuner nævnes dette udtryk. Forståelsen af borgerne er at alle kan bringes til at udvikle (eller genopdage) kompetencer, de allerede har, og at disse kompetencer kan bruges på arbejdsmarkedet, dog oftest i form af flexjob i ufaglærte arbejdsfunktioner:

”Fordi mange af dem har jo en del kompetencer, det handler bare om at finde dem frem. Vi kan jo alle sammen noget. Det kan godt være det ikke er det arbejdsmarked som de troede de ville vende tilbage til.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Der er dog også forståelser af at ikke alle borgere når frem til at udvikle kompetencer der efterspørges på arbejdsmarkedet. Her retter de professionelle også opmærksomhed mod at borgerne udvikler sig i forhold til at håndtere deres livssituation. Ikke mindst lægges der vægt på at borgerne trods svær sygdom, bør støttes i at kunne ”bære sin helbredsbyrde” i et positivt blik på muligheder for at ændre små ting i hverdagen, der medvirker til at borgerne er mindre passive og isolerede, og får et mere positivt livssyn. Alle informanterne giver udtryk for lignende synspunkter om at borgerne, trods deres ofte komplekse problemer stort set altid har potentialer, der kan findes frem under ressourceforløbet:

”Det er nogle tunge borgere... Men det er mennesker, der står på kanten af livet, som rummer udfordringer og gode ting, ligesom alle andre mennesker. Det er jo sådan en grundværdi, tænker jeg, man er nødt til at installere i sig selv, hvis man skal arbejde med de her mennesker.” (leder, kommune A)

Som det ses af ovenstående citater, er de professionelle præget af et menneskesyn om det produktive menneske, hvor borgerne forventes kontinuerligt at forholde sig aktivt til egne ressourcer og muligheder for at udvikle kompetencer. Ikke kun rettet mod et arbejdsmarked, men også for at modvirke passivitet og manglende struktur i hverdagen, som opfattes som tilstande der virker nedbrydende og fastholder borgerne i dårlig livskvalitet:

”Det med bare at gå hjemme... jamen jeg kan ingenting, jeg har ondt, det bliver en nedbrydningsproces. Så bliver man isoleret, så får man angst for at komme ud igen. Det er hele den identitet, de mister... Og så samtidig herinde fra at vi hele tiden, jamen det er jo et pres, de lever under, altså nogle af dem siger: jeg er i ingenmandsland. Altså hvad skal jeg i morgen.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Sagsbehandleren her giver udtryk for at det er vigtigt at borgeren undgår isolation og passivitet, men viser også forståelse for at borgeren oplever det som et pres at skulle leve op til disse forventninger. Angst og isolation opfattes som en virkning ved længerevarende passivitet, som

borgeren forventes at overskride. Det er svært for mange borgere, og bliver af flere informanter omtalt som basale udfordringer, der arbejdes med i mange ressourceforløb.

Det mest iøjnefaldende træk der ses i alle interview, er informanternes vedholdende fokus på kun at ville tale med borgeren i et fremadrettet tidsperspektiv med fokus på borgerens ressourcer. Det bliver italesat på mange måder, her ses et par eksempler:

”Vi snakker ikke sådan ind i problemer... Vi har meget det syn, at når vi får en ressourceforløbssag, så starter et nyt kapitel i dit liv. Så snakker vi ikke bagud i alt det trølse der er sket... Så vi prøver, på trods af det du fejler, hvad kunne det så være, altså hele tiden prøve at få sådan en fremadskridende ressourcetilgang, og det synes jeg fungerer ret godt.” (sagsbehandler 1, kommune B)

”Det er f.eks. det her med hvordan vi ser ressourcerne i borgeren. Det allerførste vi skal snakke om behøver ikke nødvendigvis at være din sygdom... Så vi egentligt lader ressourcerne fylde... hvis det er det eneste jeg puster liv i det er at du har det skidt og der er også den tid på sygehuset, puha det bliver godt nok... men vi puster liv i alt det andet, netværk og arbejdsgiveren... og så lægger det meget mere op til, at det bliver nemmere at lægge noget ansvar over på borgeren.” (leder, kommune C)

Det markante fokus på ressourcer er gennemgående for alle informanter, samtidig med at de også udtrykker forståelse for borgernes komplekse problemer. Den ressourceorienterede tilgang beskrives af informanterne som en central strategi i kontakten med borgerne, en strategi, der hjælper dem til at formidle for borgerne, at ressourceforløb er noget andet og nyt, i forhold til andre former for indsatser, hvor borgeren har skullet dokumentere sine problemer for at modtage bestemte ydelser. I ressourceforløbet kan de professionelle udelukke et problem- og bagudrettet perspektiv, fordi der allerede foreligger dokumentation fra det forberedende forløb, og de kan derfor i samtalen med borgeren helt koncentrere sig om et fremtidsperspektiv. Den ressourceorienterede tilgang anvendes, som det ses af ovenstående citat, strategisk til at aktivere og ansvarliggøre borgeren til at være proaktiv i at mobilisere flest mulige ressourcer.

Der er også mange eksempler på at informanterne arbejder med mere komplekse forståelser af de psykisk syge borgerens situation, og ser det som en del af deres arbejde at understøtte, at borgerne generelt set får det bedre. Særligt når det efter længerevarende indsats ikke lykkes at få borgerne tættere på arbejdsmarkedet, eller ved åbenlyst meget udsatte borgere, er man villige til at fokusere på borgerens hverdagsliv, og bruger da den koordinerende sagsbehandlerfunktion til aktivt at opsøge hjælpeforanstaltninger på borgerens vegne:

”Det er også godt hvis vi kan lykkes, altså, at borgeren kan få en bedre hverdag i et ressourceforløb, selv om de ender i førtidspension... vi har nogle der er så dårlige, at de ikke kan få en hverdag til at hænge sammen. Hvis de får hjælp fra en bostøtte eller kommer ud til de forskellige motionstilbud, får de en bedre hverdag.” (sagsbehandler 2, kommune B)

”Jeg tænkte på det med de psykisk syge borgere... de har virkelig godt af at være i ressourceforløb. Jeg tænker det er rigtig godt for dem, fordi de ikke selv kan finde ud af at søge, alle de der siloer der er bygget op, helbred her, og her er den sociale... de kan ikke gebærde sig i det, og her er ydelseskontoret. Så det her med at få én koordinerende rådgiver, der har lagt en plan, vi hjælper dem med at søge tingene hjem... (sagsbehandler 1, kommune B)

Som det ses, er her et fokus på borgernes sårbarhed, og en forståelse af at det ikke giver mening at arbejde målrettet mod beskæftigelse, hvis borgerne først og fremmest har problemer med at få hverdagen til at hænge sammen. Her er sagsbehandlerens fokus snarere på at støtte borgeren til at få adgang til relevant hjælp og støtte i hverdagslivet, da de opfatter borgerens behov for omsorg og stabilitet som basale behov der imødekommes via den koordinerende sagsbehandlerfunktion. Her ses nogle professionelle forståelser der repræsenterer det alternative menneskesyn, hvor borgernes sårbarhed anerkendes og indsatsen i højere grad rettes mod koordinering, rådgivning og omsorg, i en forståelse af, at psykisk syge borgere ofte har nedsatte coping-kompetencer og ikke selv magter at finde rundt i hjælpesystemerne. De fleste informanter giver udtryk for at der er andre mål i ressourceforløbet end alene det at udvikle arbejdsevne. Målene kan være at få den rigtige hjælp til en bedre hverdag, at få støtte til psykiatrisk behandling, og få mere balance i hverdagen. Både fordi det anses som et mål i sig selv, men også fordi det ses som en forberedelse på senere at blive klar til et arbejdsliv:

”Der arbejder vi meget med hverdagen, at komme i gang med bostøtten, og det er vigtigt at tage sin medicin og måske blive visiteret igen i regionspsykiatrien, og så hele den vifte der er af små aktiviteter under socialpsykiatrien. Prøve at få en hverdag op, som er knap så isoleret og forpint.” (sagsbehandler 1, kommune B)

I: ”I har også samtaler med borgeren om, hvordan de fungerer i dagligdagen og helt ind i hverdagslivet?”

IP: ”Og det er en væsentlig del af vores arbejde at have fokus på den del af det. Fordi når vi skal ud og snakke arbejde, så skal der også være balance i hverdagen, for hvis ikke der er balance så fungerer det jo heller ikke arbejdsmæssigt i længden. Det hjælper ikke at de bruger al deres energi på at tage på arbejde og så får de ikke lavet aftensmad derhjemme.” (sagsbehandler, kommune C)

”For dig og mig, så tænker man bare, det er piece-of-cake at gå på arbejde..., men der er så mange processer inden man når på et arbejde..., de skal nå at komme i tøjjet, få spist, komme afsted, og der er nogle der allerede kan være helt færdige efter det, og har brug for at hvile.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Borgerne forstås som potentielt motiverede – men også med behov for stabilitet

Informanterne giver udtryk for nuancerede forståelser af at ikke alle borgere har lige muligheder for at indgå i ressourceforløbet, og at langt fra alle borgere er motiverede for det. Nogle informanter skelner mellem borgere der på grund af sygdom og sociale problemer ikke magter at deltage aktivt i ressourceforløbet, og borgere der ikke er motiveret, fordi de ikke har lyst til at deltage. Men også de ikke-motiverede borgere beskrives som mennesker der kan motiveres:

”Men man kan fremstå som ikke-motiveret, fordi der er nogle andre ting man slås med. Fordi de fleste mennesker har jo grundlæggende lyst til at bidrage og gøre noget godt, men man kan have haft et liv og en opvækst, der gør at man ikke er i stand til at udvise motivation.” (leder, kommune D)

”Jeg har lige været til møde med vores psykologer i dag, og der var en af dem som sagde: jeg har aldrig mødt en borger der ikke er motiveret, fordi alle er motiveret for et eller andet, det handler jo bare om at finde den motivation, som vi har brug for. Og den skulle jeg sådan lige tygge over, men det giver jo egentlig ret god mening, fordi man er jo motiveret for et eller andet.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Jeg tolker de mange udsagn om borgernes motivation som et centralt element i informanternes bestræbelser på at forstå borgernes motiver for ikke at ønske at deltage i ressourceforløbet, og et forsøg på at ”konstruere” alle borgere som værende i stand til at blive motiveret. Der er dog også flere informanter der udtrykker forståelse for at borgerne føler sig trætte, og ikke magter at indgå i ressourceforløbet, fordi de har været igennem lange forløb i beskæftigelsessystemet i årene op til bevilling af ressourceforløb, og er skuffede over at de ikke har fået bevilget førtidspension. Som det beskrives i forskningen om det alternative menneskesyn påvirkes mennesker af langvarig deprivation ved arbejdsløshed og dårlig økonomi, og det nedsætter borgernes coping-kompetencer til at handle og ændre på deres situation, men også til i det hele taget at forestille sig at være en del af arbejdsmarkedet igen. Ressourceforløbet som social indsats indeholder på sin vis et paradoks. På den ene side er ressourceforløbet konstrueret som en tværfaglig og helhedsorienteret indsats, hvor der gives mulighed for lange forløb og dermed god tid til at gå langsomt frem, hvilket skal imødekomme behov hos de sårbare målgrupper. På den anden side indebærer bevillingen af ressourceforløb at borgerne modtager lave ydelser svarende til kontanthjælpssatserne. Det betyder at borgernes økonomiske situation ikke forbedres gennem de år de indgår i ressourceforløbet, og at afklaringen af om man er berettiget til førtidspension udsættes. Særligt voksne borgere med mange år i social- eller beskæftigelsessystemet bag sig, beskrives af informanterne som ”trætte” og ”ikke-motiverede”:

”Så ved vi også godt at ydelsen på en ressourceforløbsydelse er lavere end sygedagpenge. Det rammer hårdt, for nogen rigtig hårdt... hvis de skal gå fra en fuld sygedagpenge, og ned til ressourceforløbsydelse, som er på omkring 11.000 før skat. Det er alligevel et fald på lige knap 20.000 om måneden.” (sagsbehandler, kommune C)

”De borgere, jeg selv har haft, og de har været over 30..., de føler de har været igennem så mange ting, at de ikke kan forstå at der skal ske mere.” (leder, kommune D)

”Lad os sige det sådan. Selve indsatserne tror jeg de er glade for... kommer hele vejen rundt om dem, hvad der er behov for, og det skal der arbejdes med. Det er jo skønt, at man ønsker udvikling af borgere, selvfølgelig er det det, men jeg tror, mange af dem jeg har, det er det økonomiske aspekt i det, der går ind og bliver en pressende situation for dem.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Dette sidste perspektiv om de professionelle syn på borgernes motivation set i lyset af langvarig afhængighed af offentlige ydelser, mener jeg kan ses som et udtryk for det alternative menneskesyn, hvor borgernes behov for ro og stabilitet i relation til forsørgelsesgrundlaget anerkendes. I det følgende afsnit ser jeg nærmere på hvordan borgernes behov og muligheder for at være aktivt deltagende forstås af de fagprofessionelle, analyseret med baggrund i Maslows behovs- og motivationsteori.

4.8 Hvordan opfattes borgernes behov og muligheder?

Nogle af informanterne sidder som mødeledere på rehabiliteringsmødet, eller har gjort det tidligere. De kender derfor til borgernes situation, som den er beskrevet i det forberedende skema, og de ser hvordan borgeren agerer på selve mødet. Ideelt set forventes borgerne under mødet at bidrage aktivt med egne ideer og ønsker for fremtiden, herunder hvilke konkrete aktiviteter, der skal indgå i rehabiliteringsplanen. Det typiske er at borgeren forberedes via dialog med sin sagsbehandler i forløbet op til rehabiliteringsmødet, og her indgår drøftelser af borgernes kompetencer og ønsker for fremtiden. En af kommunerne har udviklet et særligt kursusforløb, hvor borgerne i små grupper undervises i hvad det vil sige at indgå i et ressourceforløb og de trænes i at formulere ønsker og mål for fremtidige arbejdsfunktioner. Når kommunen har udviklet dette kursusforløb, så skyldes det at de har erfaret at borgerne har meget svært ved at udtrykke deres ønsker og fremstille sig selv indenfor den ramme som rehabiliteringsmødet udgør:

”Det er simpelthen rædselsfuldt at se det menneske som bare er i krise, som ikke kan byde ind, og som ikke har forstået hvad et ressourceforløb er... Og det betyder jo at man bliver placeret i et ressourceforløb hvor man dybest set ikke føler noget ejerskab. Og så når vi ikke ret langt.” (leder, kommune A)

Kursusforløbet betegnes af informanten som en succes fordi det bidrager til at borgeren selv kan "fremlægge sin sag", hvilket ses som et tegn på at borgeren forstår og accepterer præmisserne for ressourceforløbet, og dermed også forventes at påtage sig ansvar og ejerskab for de mål der fastsættes på rehabiliteringsmødet:

"Altså det her, det har på alle måder været en succes... Fordi vi er jo gået fra at borgere der dårligt nok har sagt noget på rehab, til at det nu tit er dem der fremlægger deres egen sag." (leder, kommune A)

Ved at indtænke Maslows behovsteori, er det ikke vanskeligt at forestille sig, at borgerne kan have svært ved at klargøre ønsker og behov på et konkret møde, der dels er ret kortvarigt, dels er en ukendt situation med fremmede mennesker omkring bordet. At ønske sig og være motiveret for noget er, ifølge teorien, mere eller mindre bevidste processer baseret på behov som oftest er ubevidste og instinktive. De fleste mennesker har svært ved på opfordring at angive behov og motivationer for deres fremtidige liv, hvis ikke de har arbejdet reflekteret med det. Når man derfor skal udtrykke sig om personlige forhold i et ukendt mødeforum, der har stor betydning for ens fremtidige muligheder, kan det skabe utryghed og frygt for at ikke at gøre det rigtige. For borgere der har psykisk sygdom og sociale problemer kan det være endnu vanskeligere at kommunikere assertivt om personlige forhold og ønsker for fremtiden, hvis man oplever at være i en uoverskuelig livssituation. Det udtrykkes på denne måde af en informant, som fortæller om at det kan opleves som helt uoverskueligt for borgeren at forestille sig at komme i arbejde, når der er aktuelle problemer som opleves som mere presserende:

"Det arbejdsrettede sigte... det skal være der, men nogle gange er der bare mange ting, der skal fikses først... når vi sidder på rehab: nu har du fået et ressourceforløb. Og du skal bare lige igennem 2 års behandling med psykiatrien, du skal bare lige blive fri af dit misbrug, du skal bare lige blive en god mor for dine børn og så skal vi også lige have dig opkvalificeret indenfor et eller andet, ikke. SÅ skal du ud på arbejdsmarkedet." (leder, kommune C)

Informanterne fortæller om at der kan være forskel på de mål der fastsættes i rehabiliteringsplanen og de behov som de forestiller sig borgeren selv oplever som vigtige. Et typisk mål er at borgeren skal komme hjemmefra med henblik på at udvikle sociale kompetencer og kunne fungere bedre sammen med andre mennesker. Borgere med psykisk sygdom har ofte nedsatte sociale kompetencer, så det ses som et centralt mål i processen mod at udvikle arbejdsevne. Problemet for sagsbehandlerne er, at nogle borgere, f.eks. mennesker med autisme, ikke selv mærker behov for at være sammen med andre mennesker, eller at borgere med personlighedsforstyrrelser kan have svært ved overhovedet at indgå i sociale relationer. Som en sagsbehandler udtrykker det, så kræver det

nogle faglige og etiske overvejelser om hvad man egentlig vil med disse delmål i forhold til det langsigtede mål for forløbet, som gerne (også) skulle bero på borgernes egne ønsker:

”Hvis det handler om at skulle arbejde med at komme mere ud og være mere social, jamen fint nok, hvordan kommer vi lige derhen?... Hvem definerer egentlig det mål der? For vi kan godt have en ide om at det vil være gavnligt for den her borger at komme ud og få noget mere socialt, men hvis vi så f.eks. sidder med en borger med autisme diagnose, som ikke har interesse eller behov for det... hvad er det så helt præcist vi mener med det her?” (sagsbehandler, kommune C)

Dilemmaet er tilsyneladende allerede under rehabiliteringsteammødet, både at inddrage borgernes ønsker og mål, og samtidig foretage en vurdering af om borgeren kan udvikle sig, eventuelt på tværs af borgerens egen vurdering:

”Fordi hvis et rehabiliteringsteam, de kan se at der er nogle udviklingsmuligheder og borgeren ikke selv kan se det, så kan det sagtens hedde et ressourceforløb under alle omstændigheder. Det kan det godt, når teamet vurderer at der er udviklingsmuligheder” (sagsbehandler 1, kommune D)

Det er således både ved indstillingen til ressourceforløbet og i det efterfølgende samarbejde mellem sagsbehandler og borger, der kan være uenigheder om mål og mening med ressourceforløbet. En sagsbehandler giver udtryk for hvor svært det kan være at skabe mening og fælles forståelse, når borgerne ikke er motiverede for de aktiviteter, der er skrevet ind i planen:

”Hvis det var mig, så tror jeg heller ikke at jeg ville kunne finde ro, for hvad sker der næste gang min rådgiver ringer, hvad skal jeg så?... mange af tingene har jeg faktisk ikke lyst til, men det ved jeg jo godt jeg skal, for ellers kommer jeg ikke videre... Men det handler jo om at prøve at få det til at blive et meningsfyldt liv for dem.” (sagsbehandler 2, kommune D)

Der ses her at arbejdet med at finde mening og fælles forståelse mellem borger og sagsbehandler om, hvordan borgeren kan udvikle sig i retning af at kunne komme i arbejde, beror på om borgeren kan finde motivation i de mål, der er sat for ressourceforløbet. I følge Maslows behovsteori opstår motivation på baggrund af menneskelige behov, som man instinktivt søger at få opfyldt. Maslow omtalte de fysiologiske, sikkerhedsmæssige og sociale behov som mangelbehovene, der motiverer mennesker til at handle for at opfylde behovene. I første omgang med fokus på de fysiologiske behov, dernæst på sikkerhedsmæssige behov. Disse behov er ikke altid opfyldt for psykisk syge- eller socialt udsatte borgere, der i nogle tilfælde kan være hjemløse, og i mange tilfælde har et usikkert forsørgelsesgrundlag. Derfor mærker borgerne ikke altid et behov for at opsøge de sociale relationer, der forbindes med at være på arbejdsmarkedet, og for mange psykisk syge- eller særligt udsatte borgere er det samtidig vanskeligt overhovedet at indgå i sociale relationer. Det kan derfor være vigtigere for dem at få opfyldt sociale behov i nære relationer blandt familie og netværk, og

det kan opleves som uoverskueligt at indgå i de mere komplekse og krævende relationer, der findes på en arbejdsplads.

Når borgerne beskrives som ”ikke-motiverede” eller ”trætte”, så skyldes det ifølge informanterne at borgerne først og fremmest ønsker afklaring i forhold deres forsørgelsesgrundlag, og at mange ønsker førtidspension:

”Mange af dem har været i systemet i 2-5 år inden de får et ressourceforløb... nogle af dem ser stadig målet som et flexjob. Og så er der også bare mange, der kun ser et mål, og det er førtidspension” (sagsbehandler 2, kommune D)

Set i lyset af hvor vigtige menneskers sikkerhedsmæssige behov er, er det at være igennem lange forløb med et usikkert grundlag for sin fremtidige forsørgelse en væsentlig faktor, der har betydning for om borgerne oplever behov for at udvikle sig i forhold til ”de overliggende” behov for status, anerkendelse og personlig realisering. En stor del af det moderne arbejdsliv kræver særligt udviklede kompetencer og består af komplekse arbejdsfunktioner, hvor mennesker sætter sig selv i spil både fagligt og menneskeligt (Jacobsen & Petersen, 2017). Her vil det være svært for mange, der har særlige helbreds- og sociale problemer og langvarig ledighed, at finde arbejdsområder, der opleves som indenfor rækkevidde og attraktive som genstand for motivation og håb for et fremtidigt arbejdsliv. Hvis mennesket ydermere ikke helt får dækket sine sikkerhedsmæssige eller sociale behov i hverdagslivet, er det ikke alle der stræber efter mere i livet end at få dækket disse basale behov. Det er ikke alle mennesker der, ifølge Maslow, oplever behov for status og personlig realisering via et arbejdsliv, særligt når de ikke har fået mere grundlæggende menneskelige behov dækket. Med Leontjews pointering af at menneskelige behovsstrukturer er individuelle, kan man på en lidt anden vis forklare at nogle mennesker drives mod personlig vækst og anerkendelse via arbejdslivet, i højere grad end andre. Disse forståelser af menneskelige behov kan i en vis grad ses afspejlet i informanternes udsagn, idet de beskriver borgernes komplekse problemer, men det ser ud til at idealer om det produktive menneske først og fremmest er afgørende for hvordan ressourceforløbet tilrettelægges, og her er tilsyneladende ikke plads til en anerkendelse af at nogle borgere ikke føler behov for, eller magter, personlig udvikling og vækst.

4.9 Delkonklusion

De fagprofessionelle beskriver borgernes problemer som komplekse med kombinationer af sygdom og sociale problemer, der har rod i generative mekanismer, som mulige årsager til problemerne. De

giver således udtryk for dybde-ontologiske problemforståelser af borgerens livssituation. Når det derimod kommer til hvordan de fagprofessionelle arbejder med borgernes problemer, så ses et mere post-ontologisk perspektiv med fokus på borgernes aktuelle og fremadrettede situation.

Informanterne fremhæver et ressourceorienteret perspektiv med fokus på borgerens nuværende og fremtidige livssituation. De trækker på idealer og diskurser om borgerinddragelse i en relativ ensartet faglig tilgang om at "være i øjenhøjde" som udtryk for at vægte samarbejdet og inddragelsen med borgeren, fremfor dyberegående viden om borgernes komplekse problemer.

Informanterne lægger vægt på at undgå abstrakte begreber i kontakten med borgerne, og i stedet bruge "hverdagsord" som indsatser, mål, opgaver og ressourcer, for at undgå at skabe afstand til borgeren. Ordene retter sig alle mod udviklingsprocesser, hvilket bidrager til at post-ontologiske problemforståelser forstærkes.

Et centralt slogan er "alle kan noget". Alle borgere kan bringes til at udvikle eller genopdage nogle kompetencer. Og borgerne bør støttes i at "bære sin helbredsbyrde" i et positivt blik på muligheder for at ændre små ting i hverdagen. De fagprofessionelle er i høj grad præget af et menneskesyn om det produktive menneske, hvor borgerne forventes kontinuerligt at forholde sig aktivt til egne ressourcer og muligheder for at udvikle kompetencer, for at modvirke en passiv og uproduktiv livsform. De viser dog også forståelse for at borgeren oplever det som et pres at skulle leve op til disse forventninger.

Den ressourceorienterede tilgang beskrives af informanterne som en central strategi i kontakten med borgerne, en strategi der hjælper dem til at aktivere og ansvarliggøre borgeren.

Særligt når det efter længerevarende indsats ikke lykkes at få borgerne tættere på arbejdsmarkedet, eller ved åbenlyst meget udsatte borgere, er de professionelle villige til at fokusere på andre mål end arbejde. Her ses nogle perspektiver, der repræsenterer det alternative menneskesyn, hvor borgernes sårbarhed anerkendes og indsatsen i højere grad rettes mod koordinering, rådgivning og omsorg for borgernes basale behov. Målene kan være at få den rigtige hjælp til en bedre hverdag, at få støtte til psykiatrisk behandling, og få mere balance i hverdagen.

De professionelle beskriver borgernes forskellige forudsætninger og motivation for at indgå i ressourceforløbet, men lægger samtidig vægt på at "alle er motiveret for noget", som et forsøg på at konstruere alle borgere som potentielt motiverede. Flere informanter giver dog også udtryk for at borgerne ikke magter eller ønsker at indgå i ressourceforløbet, fordi de har været igennem lange

forløb i beskæftigelsessystemet. Ressourceforløbet som social indsats indebærer et paradoks, idet der gives mulighed for tværfagligt koordinerede indsatser og god tid til processen, men i samme periode udsættes en afklaring af borgernes fremtidige forsørgelsesgrundlag.

Borgerne forventes at bidrage aktivt med egne ideer og ønsker for fremtiden, men det er svært for mange, konstaterer de fagprofessionelle. I en af kommunerne trænes borgerne via et kursusforløb i at ”fremlægge sin sag”, hvilket ses som et tegn på at borgeren forstår præmisserne og tager ansvar i ressourceforløbet. For borgere der har psykisk sygdom og sociale problemer kan det dog være vanskeligt at kommunikere assertivt om sine ønsker for fremtiden, hvis man oplever at være i en uoverskuelig livssituation.

De professionelle er opmærksomme på at der kan være forskel på de mål der fastsættes i rehabiliteringsplanen og de behov som borgeren selv oplever som vigtige. Bestræbelserne på at finde en fælles forståelse mellem borger og sagsbehandler om, hvordan borgeren kan udvikle sig, beror på om borgeren kan finde motivation i de mål der er fastsat.

Mennesker med psykisk sygdom får ikke altid opfyldt basale menneskelige behov for trykthed og sikkerhed, ikke mindst når nogle er hjemløse og de fleste har et usikkert forsørgelsesgrundlag. Samtidig får mange ikke dækket sociale behov, da de kan have svært ved at indgå i sociale relationer. Det kan derfor være vigtigere for dem at få opfyldt sociale behov i nære relationer, fremfor i tilknytning til et arbejdsliv. Borgerne beskrives af informanterne som nogle der først og fremmest ønsker afklaring. Behov for personlig vækst kan ikke anses som lige betydningsfulde for alle mennesker, og da en stor del af det moderne arbejdsliv kræver særligt udviklede kompetencer, er det svært for borgere med begrænsede kompetencer at finde arbejdsområder, der opleves som indenfor rækkevidde og attraktive som genstand for motivation og behov for personlig udvikling.

Trods de professionelles nuancerede problemforståelser, er det primært idealerne om det produktive menneske der har betydning for hvordan ressourceforløbet konkret tilrettelægges, og her er der tilsyneladende ikke plads til en anerkendelse af at nogle borgere ikke føler behov for, eller magter, personlig udvikling og vækst.

Kapitel 5 Teori og analyse for afsnit 2

5.1 Teori

Analyserne i afsnit 1 har givet et billede af, at der er store ligheder i de problemforståelser og menneskesyn som informanterne giver udtryk for, uanset at de er ansat i fire forskellige kommuner, og har forskellig erfaring og uddannelsesbaggrund. Naturligvis er der også nogle forskelle, men da lighederne i det empiriske materiale har været så dominerende, har jeg valgt nogle teorier der bidrager til viden om hvordan ensartede problemforståelser og praksisformer kan opstå, fastholdes eller ændres, samt hvilke forhold i omgivelserne der kan påvirke dette.

I de følgende afsnit 6.2-6.4 vil jeg præsentere institutionel teori, som jeg har valgt, fordi disse perspektiver tilbyder strukturelle og organisatoriske forklaringer som jeg vurderer, er relevante for forståelse af komplekse organisatoriske forhold. I afsnit 6.5 vil jeg inddrage ny-institutionel teori, med en teori om oversættelsespraksisser, der kan bidrage til en analyse af aktørperspektiver og aktørers rolle i at oversætte mellem problemforståelser af borgernes behov og de politiske rammer for det sociale arbejde.

5.2 Institutionel teori og legitimitet

Indenfor samfundsvidenskabelig forskning har institutionel teori været et fremtrædende perspektiv de seneste 10-20 år. En særlig retning er organisationssociologisk institutionalisme, der handler om ikke-økonomisk, social rationalitet i organisationer. Her er begreberne institution og legitimitet centrale (Petersen, 2014, s. 236).

Institutionel teori opfatter organisationer som åbne systemer, der er afhængige af deres omgivelser for at få adgang til ressourcer og dermed overleve som organisation. Legitimitet betragtes som den væsentligste ressource, fordi legitimitet betyder at organisationen af omgivelserne betragtes som tidssvarende og troværdig, og dermed vil organisationen lettere få adgang til andre former for ressourcer, typisk økonomiske (ibid.).

Hvilke former for legitimitet, der har størst betydning for en organisation, afgøres i det såkaldte ”organisatoriske felt”. Det organisatoriske felt betegner det område, der afgrænser betydningsfulde aktører og organisationer i omgivelserne, som den pågældende organisation er afhængig af. Ofte vil det være aktører der arbejder med beslægtede aktiviteter, som er afhængige af hinanden i at

realisere feltets serviceydelser. Heri indgår også lovgivende myndigheder. Et organisatorisk felt kan også udgøres af meningsfælleskaber og hyppigere interaktion mellem aktører indenfor feltet (ibid.).

5.3 Legitimitet og institutionalisering

Begrebet institution har forskellige betydninger. Nogle teoretikere bruger begrebet om en stor eller betydningsfuld organisation, andre bruger begrebet om organiserede og etablerede fremgangsmåder, der reproduceres og knyttes bestemte forventninger til. F.eks. familien eller demokratiet. Endelig er der organisationsteoretikere som W. Richard Scott, der definerer institutioner som ”kognitive, normative og regulative strukturer, der giver social adfærd stabilitet og mening” (citeret i Petersen, 2014). Det er den sidste betydning, der anvendes i dette speciale, og her vurderer jeg at de regulative strukturer er særligt interessante i forhold til besvarelse af problemformuleringen. Lovgivningen betragtes indenfor institutionel teori som et fænomen, der ved hjælp af tvang får organisationer til at gøre ting på bestemte måder (Jacobsen og Thorsvik, 2014). Det er en af grundene til at offentlige organisationer i meget høj grad er afhængige af legitimitet for at kunne udføre forvaltningsmæssige opgaver, da der ligger en implicit forventning om at myndighedsbærende offentlige organisationer overholder lovgivningen (ibid.). De regulative institutioner består af lovgivningen og andre strukturer der indebærer kontrol, belønning eller straf.

De normative institutioner udgøres af værdier og normer som betragtes som betydningsfulde indenfor det organisatoriske felt. Her er grundlaget for tilpasning ikke tvang, som ved lovgivning, men derimod følelser af hvad der er det rigtige at gøre ud fra moralske forståelser, som menes at have betydning for organisationens legitimitet.

Som den sidste form for institutionalisering ses de kognitive forståelser og ”taget for givet” antagelser, som bestemte grupper har internaliseret (ibid.). Jeg vurderer at alle tre former for institutionalisering er relevante i min undersøgelse, og at de indbyrdes påvirker hinanden.

5.4 Legitimitet og ensliggørelse

Som nævnt opfattes legitimitet som den ressource organisationer først og fremmest søger at opnå. Via institutionaliseringsprocesser fremmes forskellige former for legitimitet, og disse processer presser organisationerne til at opføre sig på bestemte måder, som medfører betydelige grader af

standardisering og ensliggørelse, i samme takt med at mindre legitime praksisser fravælges af frygt for at miste troværdighed (Petersen, 2014). Tilsvarende de forskellige former for institutionalisering ses forskellige hensyn, der kan ligge bag ønsket om legitimitet. Disse kan være baseret på pragmatiske eller moralske, mere eller mindre bevidste retfærdiggørelser af organisatoriske handlinger, eller på kognitive forståelser af hvad der opfattes som den rigtige praksis (ibid.).

Det er et centralt element i teorien at institutionaliseringsprocesser og behovet for legitimitet udgør meget stærke kræfter, der medfører isomorfi, også kaldet ensliggørelse. Ikke mindst gælder det for den tvangsmæssige isomorfi, der er baseret på et over-underordningsforhold mellem parterne indenfor et organisatorisk felt, f.eks. som det ses i relationen mellem statens lovgivende myndighed og offentlige organisationer (ibid.).

Indenfor de senere årtier har der været kritik af det manglende fokus på aktører indenfor institutionel teori. Der er opstået nyere varianter, indenfor såkaldt ny-institutionel teori, der søger at forklare hvorfor organisationer ikke altid kommer til at ligne hinanden. I disse nye retninger lægges der i højere grad vægt på aktørernes og den enkelte organisations handlekraft (agency) og på de oversættelsespraksisser (translation), som finder sted lokalt. Organisationer overtager sjældent koncepter og procedurer direkte, der foregår en oversættelse i forhold til aktører og rationaler i den enkelte organisation (ibid.).

5.5 Oversættelsespraksisser

Begrebet oversættelsespraksisser er opstået indenfor Aktør-Netværksteori (ANT), en antropologisk/sociologisk inspireret tilgang indenfor organisationsanalyse (Langstrup og Vikkelsø, 2014). Teorien belyser organisationer som et netværk af mennesker, teknologier og forskellige interesser. Organisationer ses som mere end sociale systemer af mennesker, de er også påvirket af politik, videnformer, teknologi og materialer (ibid.). Grundlæggeren af teorien, den franske filosof Bruno Latour, lagde vægt på at ANT først og fremmest udgøres af bestemte principper for empiriske undersøgelser af organisationer, da han mente at teorier og forudgående antagelser kunne vildlede de empiriske analyser (ibid.). De grundlæggende principper er dels at undersøge relationer mellem forskellige elementer i netværket, dels at undersøge skiftende betydninger, når relationer opstår eller ophører, herunder hvordan relationerne løbende opretholdes (ibid.). Særligt i undersøgelsen af hvordan relationerne opstår, og løbende vedligeholdes, lægges der vægt på at

forskeren forholder sig undersøgende og ”følger aktørerne”, og her opstod begrebet ”oversættelsespraksisser”, der betegner de processer som aktører indgår i når de forbinder mennesker, ideer, videnformer og teknologier (ibid.).

Hvis man ser at bestemte ideer eller programmer vinder indpas og opfattes som vedtagne sandheder, skyldes det ifølge ANT nogle vellykkede processer hvor de nødvendige elementer i netværket er bragt sammen og samtidigt er forhindringer for programmet blevet overvundet (ibid.). Programmer er i ANT et teoretisk begreb der betegner den ambition eller egenskab en aktør har. Programmer mobiliserer sig i organisatoriske processer ved at overvinde modstand fra eksisterende eller modsatte programmer, men for at kunne gøre det, må det oprindelige program justere sine ambitioner og gå på kompromis, og i denne proces finder oversættelsesprocesser sted (ibid.). Det er vigtigt her at være opmærksom på at oversættelser foregår inden for alle elementerne i netværket, det vil sige mennesker, teknologier og ideer og videnformer.

5.6 Delanalyse 2

Jeg vil nu anvende ovenstående teoretiske perspektiver til at analysere det andet underspørgsmål i problemformuleringen. Spørgsmålet udgør således det overordnede tema for delanalyse 2:

Hvordan kan fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn forstås i sammenhæng med de politiske rammer for beskæftigelsesrettet rehabilitering?

I denne delanalyse vil jeg anvende resultaterne fra delanalyse 1, som fremgår af delkonklusionen i kapitel 4. Her sås at de fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn var ret nuancerede, men at det konkrete arbejde med borgerne var domineret af idealer om det produktive menneske. Det er dette udgangspunkt der danner afsættet for delanalyse 2. Det er således empirien og analyserne fra del 1 som jeg i det følgende bygger videre på, og supplerer med nyt empirisk materiale hvor det vurderes relevant for at understrege analytiske pointer.

5.7 Jobcentrets afhængighed af politisk legitimitet

De fagprofessionelle er ansat i kommunale jobcentre, der er afhængige af andre organisationer og aktører inden for det organisatoriske felt de indgår i. Det organisatoriske felt i forhold til de politiske rammer jeg har defineret, består af Beskæftigelsesministeriet og Styrelsen for

Arbejdsmarked og Rekruttering, lokalpolitiske aktører i og uden for kommunen, herunder politikere, brugere og borgere, og endelig aktører i jobcentrene. Som institutionel teori påpeger, er offentlige organisationer afhængige af legitimitet, for at fastholde troværdighed som myndighedsbærende forvaltninger. Da lovgivningen inden for beskæftigelsesområdet er meget detaljeret, øver den stor indflydelse på jobcentrets funktion, og virker dermed som en bindende politisk ramme for hvilke strukturer, værdier og konkrete arbejdsmetoder, de ansatte forventes at arbejde efter. Som socialforskere har pointeret, er jobcentrene meget hurtige til at implementere nye regler, da der er tradition for regelstyring og refusionsstyring på dette område. Med institutionel teori kan man argumentere, at lovgivningen som regulativ struktur bidrager til tvangsmæssig isomorfi, da jobcentret er underordnet ministeriet og derfor ikke har andet valg end at følge reguleringen. Når jobcentrene er hurtige til at implementere nye regler, kan det skyldes pragmatiske hensyn til politisk legitimitet, idet legitimitet forventes at give adgang til økonomiske ressourcer formidlet via puljemidler og lokalpolitiske bevillinger. Hertil kommer at kommunerne på grund af refusionssystemet har økonomiske incitamenter til at få borgere hurtigst muligt væk fra ledighed, og så vidt muligt undgå førtidspension, som for kommunerne er den dyreste form for forsørgelse.

I sociallovgivning indgår mange hensyn, herunder også forvaltningsmæssige værdier om at behandle borgerne ordentligt. Det ser dog ud til at beskæftigelseslovgivningen er særligt præget af politiske idealer, der afspejler det produktive menneskesyn. Dels ønsker man med ressourceforløb at nedbringe antallet af borgere, der modtager førtidspension, dels vil man ”udvikle udsatte borgeres potentialer til at kunne arbejde og dermed være en del af fællesskabet.” (Aftale om reform af førtidspension og fleksjob, 2013). Det er således folketingspolitikere der beslutter at det gode liv for alle borgere er at være produktive, fordi det bringer dem ind i et fællesskab, på arbejdspladsen og i samfundet. Disse værdier om at være en del af fællesskabet giver jobcentrene politisk legitimitet til at arbejde med udsatte borgeres potentialer til at komme i arbejde. Følgende to citater er eksempler på, hvordan informanterne argumenterer at flexjob er en succes, med baggrund i forskellige former for rationaler: arbejdsmarkedets behov for arbejdskraft, borgerens inklusion i fællesskabet og økonomiske fordele for kommunen:

”Det giver jo noget, det giver arbejdskraft, altså vi støtter arbejdsmarkedet her... og det giver også noget for borgeren selv, det er jo det allervigtigste. Altså, lige pludselig at kunne fortælle, det kan godt være du kun er der 5 timer om ugen: men jeg arbejder oppe på museet, jeg er pedel. Folk... bliver da nysgerrige på, du har lige pludselig noget du kan bidrage med, du kommer lidt ud, ikke” (leder, kommune C)

”Det var at se, hvor mange der faktisk var gået i flexjob, og det var megamange. Helt vildt mange mennesker, der tidligere ville have fået en pension. Og vi kan jo se på vores egne ledighedstal, de får jo, ja de får flexjob, men de kommer også i job. For vi har lav ledighed på flexjobområdet også. Så det er altså ikke fordi man bare går fra den ene forsørgelse til den anden.” (leder, kommune A)

Som citaterne illustrerer, understøtter og forstærker behovet for politisk legitimitet, idealer om det produktive menneske, da dette ideal er fastlagt i lovgivningen. Som det ses af det sidste citat, har økonomiske rationaler også stor betydning, da jobcentre monitoreres og belønnes økonomisk for at få flest mulige borgere i flexjob eller ordinært arbejde. En af kommunerne i undersøgelsen har lokalpolitisk udviklet en investeringsstrategi, hvor hele beskæftigelsesindsatsen ses som langsigtede investeringer i at undgå at udsatte borgere med lang ledighed ender i førtidspension. Støttet beskæftigelse som flexjob er billigere for kommunen end førtidspension, og refusionssystemet betyder at kommunen bærer det meste af udgiften til forsørgelse af langtidsledige. Det udtrykkes på følgende måde af en informant fra kommunen:

”Men det vi kan se, det er, at det også bliver en god investering, fordi det er så dyrt at være på en passiv forsørgelse, ikke. Så at vi får borgerne hurtigere ud, så begynder pengene også at rulle den anden vej.”

Dermed flyder økonomiske og politiske rationaler for beskæftigelsesindsatsen sammen, og medfører at idealer om det produktive menneske, her i helt konkret forstand, som mennesket der bidrager til samfundsøkonomien via sin arbejdsindsats, bliver selvfølgelig antagelser, også i arbejdet med socialt udsatte og syge mennesker.

5.8 Institutionalisering, hvilke programmer vinder frem?

Når de fagprofessionelle beskriver deres arbejde, særligt når de skal fremhæve hvordan de lykkes bedst muligt med indsatserne, bruger de i høj grad nogle vendinger og begreber, som også kan ses i de lovtolkende tekster, som omfatter ressourceforløbet. I en skrivelse fra 2017 lægges vægt på at ”borger skal inddrages systematisk”, ”fokus på jobressourcer”, ”muligheder, ikke begrænsninger”, ”sikre fokus i indsatsen” (SKR nr 9248 af 14/03/2017). Der ses et ret stort sammenfald med nogle af de citater jeg præsenterede i delanalyse 1, som f.eks: ”have fokus på at det er nogle indsatser, i det forløb de skal arbejde videre med”, ”det er de her mål, og det er det vi skal”, ”vi tror rigtig meget på borgerinddragelse”. I det empiriske materiale er der mange eksempler på hvordan informanterne bruger udtryk eller direkte henviser til lovgivningen. Det giver et indtryk af at lovgivningen har endog meget stor betydning for de forståelser og værdier, som de

fagprofessionelle giver udtryk for. Man kan med institutionel teori argumentere, at der via lovgivning er sket en høj grad af institutionalisering af den beskæftigelsesrettede rehabilitering, hvilket bekræftes af, at informanterne på tværs af fire kommuner bruger ensartede udtryk for værdier, mål og dilemmaer i deres arbejde. Da lovgivningen er meget detaljeret og udgør en styringsform der bidrager til tvangsmæssig isomorfi, er det måske ikke så overraskende at der ses så udbredt grad af institutionalisering inden for beskæftigelsesområdet. Også andre fagområder arbejder efter detaljeret lovgivning. Det der dog adskiller beskæftigelsesområdet fra flere andre velfærdsområder, er den omfattende styring (Hansen, 2016).

De forskellige styringsinstrumenter der er i spil på beskæftigelsesområdet, bidrager til at forklare ensartetheden på tværs af de ni informanter og fire forskellige kommuner. Som nævnt tager dette speciale udgangspunkt i nogle udvalgte styringsformer. I det følgende vil jeg særligt komme ind på de faglige udviklingsprojekter, som informanterne nævner. STAR står bag de fleste projekter inden for beskæftigelsesområdet, men andre projekter, f.eks. BIP- projektet ser også ud til at betyde en del for informanternes problemforståelser. BIP- projektet står for Beskæftigelses Indikator Projektet, som undersøgte udvalgte indikatorer for arbejdsmarkedsparathed blandt kontanthjælpsmodtagere. En af rapporterne fra projektet fremhæver, at en sagsbehandler der tror på den aktivitetsparate kontanthjælpsmodtagers jobmulighed, øger personens job- eller uddannelseschance med 33% (Væksthuset, 2017). Jeg ser dette perspektiv ret direkte afspejlet i flere informanternes udsagn, her et eksempel:

”Det er også det, BIP-projektet viser. Det er det borgerne oplever der virker, det er at der er nogle der tror på dem. Fordi deres netværk og måske deres behandlingssystem, der er ikke rigtig nogle der tror, at der her bliver bedre. Der er brug for at der er nogle der tror på én. Det er simpelthen bevist, det er det der rykker.” (konsulent, kommune A)

Det at udvise en generel tro på borgerens muligheder, kan være værdier og konkrete strategier, der harmonerer godt med de humanitære idealer i socialt arbejde om at bidrage til udvikling af menneskelige potentialer, eller at være forandringsagenter sammen med borgeren. Det giver på mange måder god mening i det sociale arbejde, og når det kan kobles til de politiske værdier og mål, der er fastsat for ressourceforløbet, får det en stærk betydning for om de fagprofessionelle tager værdierne til sig. Med institutionel teori vil man sige at programmet ”at tro på borgerens muligheder” har overvundet andre programmer, fordi nogle elementer er bragt sammen. I dette tilfælde er der ovenikøbet forskningsresultater, der viser at det for borgerne har stor værdi at blive troet på, hvilket yderligere bidrager til at styrke rationalet om, at det er vigtigt at vise sin positive tro på at borgeren formår at overskride sine begrænsninger, og komme i arbejde. Som det ses af

ovenstående citat, kan der være mennesker i borgerens netværk eller andre fagpersoner, der ikke har samme tro på borgerens udviklingsmuligheder. Det påpeges af flere informanter, at de oplever det som problematisk, fordi det støtter borgeren i et andet perspektiv, og dermed forstyrrer deres arbejde med at motivere borgeren. Som det fremgår af dette citat:

”Hvis vi oplever en bostøtte, der kan finde på at sige til borger: jamen du burde også få en pension. Så tager vi selvfølgelig fat i vedkommende og problematiserer det og får en dialog om hvad det kan gøre ved borger. At der kan blive en alliance på en uhensigtsmæssig måde. Og det gør vi fordi det sætter borger i en urimelig situation. Hvis ikke man som fagprofessionel indenfor bostøtte-verdenen kender sin opgave. Fordi det er deres opgave at hjælpe borgerne i job. Også.” (leder, kommune A)

Værdierne om at ”alle kan noget” i en tro på borgernes potentialer, indgår tillige i bredere diskurser inspireret af positiv psykologi og organisations- og ledelsesteorier med fokus på ”det der virker”. Det er tilgange som har haft stor udbredelse i offentlige organisationer. Sammen med motivationsforståelser om at alle kan motiveres for et eller andet, som det udtrykkes af nogle informanter, kan dette diskursive og lovgivningsmæssige fokus på borgerens ressourcer bidrage til at fagprofessionelles menneskesyn når det kommer til praktiske handlinger, i overvejende grad er præget af det produktive menneskesyn.

STAR projektet Bedre Ressourceforløb fra 2016 lægger vægt på inddragelse af borgeren, at borgeren skal være med til at formulere jobmålet, skal opleve indflydelse, ejerskab og motivation. Også disse værdier ses afspejlet i informanternes udsagn om at være ”i øjenhøjde med borgeren”, at vægte samarbejdet, borgerinddragelse og den gode relation. Et eksempel på et udsagn ses her:

”Men jeg tænker alligevel at noget af det der er, og det her hviler selvfølgelig på STARs anbefalinger om Det gode Ressourceforløb..., men når alt kommer til alt, så er det gode ressourceforløb fuldstændigt afhængig af den gode relation mellem rådgiver og borger.” (leder, kommune A)

Også her er der stor overensstemmelse mellem anbefalinger og projekter fra STAR, og bestemte faglige værdier, som er centrale i det sociale arbejde. Her lægges der særlig vægt på den gode og ligeværdige relation, samarbejdet og borgerinddragelsen, som instrument til at opnå borgerens motivation og ejerskab i rehabiliteringsforløbet.

Inden for det sociale arbejde er der flere rationaler på spil. Man kan tale om at der både er en forvaltnings- og en omsorgsrationalitet hos den professionelle, hvor det første har rod i institutionelle forståelser, det sidste i oplevelser af borgernes behov. Når der er tale om samarbejde og inddragelse af borgeren, så spiller de to rationaler sammen, og kommer dermed til at være så

indlysende værdier for arbejdet, at det kan være svært at få øje på, at borgerinddragelsen sammen med det dominerende produktive menneskesyn, kan virke overvældende for de mest udsatte borgere med meget få ressourcer. Informanterne giver udtryk for at have blik for borgernes sårbarhed, som det ses i delanalyse 1, men når det kommer til praksis, så aktiveres dette dybde-ontologiske blik for borgernes problemer ikke i form af at kunne arbejde med borgerens dybereliggende problemer, fordi det ikke kan passes ind i de forståelser og teknologier, der omgiver ressourceforløbet. De fagprofessionelle undgår at tale om borgernes problemer, da de ikke opfatter det som en del af deres funktion som koordinerende sagsbehandler. Borgerens problemer skal, ifølge informanterne, håndteres via de behandlingsforløb i psykiatrien, som nogle borgere er tilknyttet. Når man ikke taler med borgeren om dennes problemer, men udelukkende har fokus på ressourcer og fremadrettede muligheder, risikerer man at de fagprofessionelle i jobcentret mister blikket for at udsatte borgere ikke altid formår at overskride deres begrænsninger, og ikke altid formår at finde motivation i personlig udvikling og selvrealisering, fordi de først og fremmest har brug for hjælp til at håndtere deres sygdom og sociale problemer.

Ressourceforløbets tilpasning og overlevelse

Som det fremgår af ovenstående analyser, har post-ontologiske problemforståelser vundet frem, og dermed givet mindre plads til mere komplekse forståelser af borgernes problemer, som udgangspunkt for det sociale arbejde med udsatte borgere. Borgerens behov for at få ro og stabilitet i sit liv og at få tryghed om sit forsørgelsesgrundlag, får mindre plads eller udsættes, i og med at ressourceforløbet betyder kontinuerlige krav om udvikling, kombineret med lave forsørgelsesydelse.

Når ressourceforløbet som koncept, i institutionel teori forstået som et program, kan vinde frem og nu efter 6 år må betragtes som et veletableret program, kan det ifølge teorien kun skyldes at det har kunnet overvinde andre programmer ved at tilpasse sig undervejs. I årene efter pensionsreformen har der været ret stor utilfredshed blandt brugere i ressourceforløb, som er udtrykt i den offentlige debat. Det ser ud til at forskellige aktører i det organisatoriske felt, som har ytret sig i form af offentlig kritik, evalueringer, og forsknings- og udviklingsprojekter, har bidraget til de regulative justeringer, der kan ses i vejledninger og skrivelser fra Beskæftigelsesministeriet. En informant giver udtryk for at der er sket en opblødning i reglerne, som gør det nemmere at arbejde med ressourceforløbet:

”Der er nogle guidelines og nogle retningslinjer... nu var jeg ansat, lige da den nye beskæftigelsesreform kom, og det var ret interessant at ... så se hvordan man havde nuanceret den i dag... når man kan se de bekendtgørelser og principafgørelser, der kommer ud, det er jo slet ikke så firkantet, som måden man var der til at starte med. Det er blevet meget mere nuanceret. Det er rigtig fedt” (leder, kommune C)

Forskningsprojektet om menneskesyn argumenterer, at der i samspillet mellem viden og forståelser i det sociale arbejde, og de dominerende menneskesyn i velfærdspolitikkerne, foregår kampe om menneskesyn, som kan ses udmøntet i det sociale arbejde. Kampene kan være mere eller mindre synlige i den organisatoriske dagligdag. Jeg vurderer at der foregår nogle ”kampe” om menneskesyn i det beskæftigelsesrettede sociale arbejde. De ses mellem forskellige fagpersoner om forståelser af borgernes muligheder og behov, særligt mellem fagpersoner i jobcentret og fagpersoner i andre områder. Det er dog et inter-organisatorisk perspektiv, der ikke indgår i specialets problemformulering. Kampene ses også internaliseret, dog noget mere subtilt, hos de informanter jeg har talt med. De består i at de fagprofessionelle har komplekse forståelser af borgernes problemer, men på grund af politiske rammer og institutionalisering aktiveres denne forståelse kun i ret lille grad som konkrete handlinger. Nogle få informanter udtrykker direkte frustration over ikke at kunne arbejde mere helhedsorienteret med borgerne.

Et fællestræk hos alle informanterne er hvordan de arbejder med at skabe rummelighed i forløbene for de svageste borgere. Jeg vil afslutte delanalyse 2 med et par eksempler på, hvordan de fagprofessionelles via deres handlinger ”puffer til” forståelser af ressourceforløbet som udelukkende beskæftigelsesrettet, og dermed hvordan de som aktører er med til at påvirke de institutionaliseringsprocesser der foregår.

5.9 Oversættelsespraksisser der påvirker rammerne

I den empiriske undersøgelse er der mange eksempler på hvordan informanterne oversætter de politiske rammer til praktisk arbejde, og heri søger at rumme kompleksiteten hos borgerne sammen med en loyal tilgang til arbejdspladsens forventninger om implementering af reglerne. En del af disse eksempler indgår i ovenstående analyser, og jeg vil derfor ikke her gentage disse pointer. Det har været lidt sværere at finde eksempler hvor informanterne udvider forståelser af de politiske rammer for ressourceforløbet, for at kunne tilbyde borgerne den hjælp som de fagligt vurderer der er behov for. Jeg har ledt efter tegn på at de fagprofessionelle via deres oversættelsespraksis

påvirker og måske på sigt forandrer de institutionelle rammer for ressourceforløbet, og har fundet nedenstående eksempler.

Borgerne må ikke presses for meget

De fagprofessionelle omtaler alle deres samarbejde med psykiatrien som en vigtig faktor i ressourceforløb til svært psykisk syge borgere. Flere af dem fortæller om bestræbelser på at være enige på tværs af jobcenter- og psykiatrimedarbejdere om en ”fælles plan” for borgerens rehabilitering. Sagsbehandlerne udviser parathed til at holde pause eller vente med den beskæftigelsesrettede indsats, hvis borgeren følger et behandlingsforløb i psykiatrien, og det derfra vurderes at borgeren ikke kan rumme mere end behandlingen. Jeg får indtryk af at sagsbehandlerne har faglig respekt for de psykiatrifaglige vurderinger, og som oftest følger psykiatriens anbefalinger, også selv om det betyder en mindre, eller ingen, vægtning af det beskæftigelsesrettede fokus. Der er dog også eksempler på hvordan sagsbehandlerne forsøger at få psykiatrimedarbejdere til at anerkende at borgeren er klar til et praktikforløb.

Sagsbehandlerne indgår i et koordinerende samarbejde med psykiatrien, for at få viden om den psykiatriske behandling, som kan have betydning for indholdet i borgerens rehabiliteringsplan, blandt andet for at undgå at presse borgeren for meget:

”Men lige med dem med psykiske lidelser, der er jeg ofte ude til rundbordssamtaler i psykiatrien. For det kan godt være jeg har en plan herindefra... Men også sådan at vi kan få med fra psykiatrien, hvordan kan jeg egentlig bedst mulig støtte op om den behandling som foregår der, fordi vi skal jo ikke sætte noget i gang, som bremser et eller andet. Så for at få et samspil hele vejen omkring, så det giver mening, og der ikke er alt for meget pres på borgeren, så alle parter sidder og har en fælles plan.” (sagsbehandler 1, kommune D)

De koordinerende sagsbehandlere laver her oversættelsespraksisser, hvor de bruger ressourceforløbets muligheder for meget langvarige forløb med plads til pauser og langsom udvikling, for at tilgodese behov hos de mest syge borgere. Der bliver her plads til det alternative menneskesyn i arbejdet med borgerne, hvor borgerens sårbarhed og behov for behandling, giver plads til en pause i ressourceforløbets udviklingskrav. Også på andre områder ses at informanterne lægger vægt på at undgå for meget pres på udsatte borgere, her i forbindelse med om de kan rumme at få tilknyttet en mentor. Der er opmærksomhed på at undgå forværring af borgerens tilstand:

”Derudover, så er der også mange borgere, som overhovedet ikke er interesseret i at have en mentor. Og for nogen giver det heller ikke mening. Fordi for nogen er det bare et ekstra pres. Og dem der har det rigtig svært psykisk, det er ikke

lige dem der skal presses yderligere, fordi der er for stor risiko for at de så bliver indlagt ved psykiatrien.”
(sagsbehandler, kommune C)

Endelig er der eksempler på at de fagprofessionelle vægter at støtte op om den psykiatriske behandling, ved at undersøge om borgeren har brug for forskellige former for hjælp og støtte i sit hverdagsliv:

”Men hvis vi tager en borger, f.eks. med angst, så starter vi jo med at finde ud af, hvor er vi henne rent behandlingsmæssigt? Er vores første fokus egentlig bare at støtte op om behandlingen? Og også få kigget på, er der behov for noget støtte i dagligdagen?” (sagsbehandler, kommune C)

Jeg vurderer ud fra ovenstående analyser at de fagprofessionelle i relativt høj grad prioriterer at tage hensyn til de mest udsatte borgeres behov for behandling, at de har mulighed for at give en vis ro og ”udviklingspauser” i de længste ressourceforløb, og kan prioritere at arbejde for at borgeren kan få hjælp i hverdagen, f.eks. via mentor eller bostøtte.

Rehabiliteringsplanen kan ændres

Også på andre områder ses oversættelser hvor de professionelle ”skubber til” de rammer, der er fastsat for borgerens ressourceforløb. Rehabiliteringsplanen udgør en ramme, hvor konkrete mål, konkrete aktiviteter og maksimalt tidsforløb på forhånd er fastsat. Et helt centralt arbejde for den koordinerende sagsbehandler er at etablere en samarbejdsrelation med borgeren om at gennemføre den fastlagte plan. Der arbejdes med at ”få taget hul på det rigtige fra starten”, hvor tydelighed og målrettethed er vigtigt, men der arbejdes også med at ”få mødt borgeren”, hvor det at få skabt tryghed og tillid i relationen er vigtigt.

Når borgere er usikre eller utilfredse med de mål og aktiviteter der er fastsat, fortæller informanterne om hvordan de prøver at vise fleksibilitet og give borgeren plads til selv at sætte sit præg på rehabiliteringsplanen. For tydelige krav kan provokere nogle borgere eller gøre dem usikre, og her ses at de fagprofessionelle aktivt italesætter at borgeren selv kan sætte sit præg på planen, og giver plads til mindre ændringer efter borgerens ønsker:

”Når vi snakker ind i planen, de siger: det der, det kan jeg slet ikke se mig selv i. Nej, men hvad skal der stå i stedet for, siger jeg så tit. Jamen, der skal stå det der. Jamen så er det det vi gør. Altså det skal jo minde om det, vi kan ikke smække alt muligt mærkeligt i, men der kan godt være nogle små krøller, hvor de bedre kan se sig selv i det.”
(sagsbehandler 1, kommune B)

Selv om der er tale om mindre ændringer, kan det øjensynligt være med til at give mere mening og motivation for borgeren, hvis de mærker de har reel medindflydelse. Informanterne fortæller om flere lignende måder, hvorpå de forsøger at undgå at vække modstand hos borgerne, ved at træde nogle skridt tilbage, og underbetone deres egen professionelle magt og de formelle rammer for ressourceforløbet. Blandt andet erklærer flere informanter, at de ikke sanktionerer borgere i ressourceforløb, dels fordi der næsten altid er en sygdomsmæssig- eller social grund til borgerens manglende fremmøde i aktiviteter, men også fordi det er ødelæggende for borgerens motivation og mod på at deltage i aktiviteter og virksomhedspraktik fremover i ressourceforløbet.

Tryghed er et væsentligt element i ressourceforløbet. Informanterne lægger vægt på at være åbne og ærlige om rammer, beslutninger og mål, og at give borgeren tilstrækkelig information og vejledning, så man undgår overraskelser der kan gøre borgeren utryg:

”Men at det bare er vigtigt at fastholde den her åbenhed hele vejen igennem, og så få givet borgerne den vejledning de har brug for... Der er ikke noget der er gemt, der bliver ikke lige pludselig taget en eller anden beslutning som de ikke kender til... Hvordan tingene hænger sammen, så der ikke er nogle der får overraskelser undervejs.” (sagsbehandler 1, kommune D)

Man kan overordnet betragte disse bestræbelser på at nedtone de formelle rammer og den professionelles egen magt i relationen til den sårbare borger, som særlige former for oversættelsespraksisser eller strategier, der skal bidrage til at også de mest udsatte borgere kan opleve mening i ressourceforløbet, og fordi tryghed og medindflydelse er vigtige forudsætninger for om borgeren overhovedet kan mobilisere et vist overskud og motivation til personlig udvikling.

5.10 Delkonklusion

Jobcentret er som offentlig myndighedsbærende organisation afhængig af politisk legitimitet, og da lovgivningen inden for beskæftigelsesområdet er meget detaljeret, øver den stor indflydelse på de strukturer, værdier og konkrete arbejdsmetoder, de fagprofessionelle i jobcentrene arbejder efter. Lovgivningen udgør regulative strukturer der bidrager til tvangsmæssig isomorfi i jobcentrene, ikke mindst da politisk legitimitet giver adgang til økonomiske ressourcer. Når beskæftigelseslovgivningen har som formål at få flest mulige borgere i arbejde, afspejler det diskursive og politiske forståelser af det produktive menneskesyn, og giver dermed jobcentrene legitimitet til at arbejde med udsatte borgeres potentialer til at udvikle arbejdsevne. De økonomiske og politiske rationaler der præger lovgivning og styringsinstrumenter, flyder sammen og bidrager dermed til at

idealene om det produktive menneske bliver selvfølgelige antagelser, også i arbejdet med socialt udsatte og syge mennesker.

Der er et stort sammenfald i de forståelser, værdier og praksisser, der ses beskrevet i lovtolkende tekster, og de udtryk informanterne bruger om deres arbejde, hvilket styrker konklusionen om hvor stor betydning lovgivningen har for de fagprofessionelles problemforståelser.

Også faglige udviklingsprojekter har stor betydning. Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering (STAR) og Væksthuset har initieret projekter, som informanterne henviser til, når de skal beskrive ”gode ressourceforløb”. Værdier som ”man skal tro på borgeren” og ”alle kan noget” er centrale i udviklingsprojekterne, og sammen med visse humanitære idealer i det sociale arbejde, som fordrer at man bidrager til udvikling af menneskelige potentialer, får det en stærk indflydelse på de fagprofessionelles menneskesyn, særligt når det kommer til konkret praksis i arbejdet. Andre væsentlige værdier der præger udviklingsprojekterne, og tillige er skrevet ind i vejledninger, er fokus på borgerinddragelse, som instrument til at opnå borgerens motivation og ejerskab til at medvirke aktivt i forløbet. Her er der tale om værdier, der både har rod i institutionelle forståelser men også i en omsorgsrationalitet, hvor borgerinddragelse er en central teknologi.

Ressourceforløbet, der i institutionel teori forstås som et program, er siden starten i 2013 løbende blevet justeret på baggrund af kritik og evalueringer fra borgere, organisationer og forskere, og fremstår nu som et veletableret program, der er lykket med at overvinde andre programmer. Justeringen ses i de seneste lovtekster og afgørelser, og betyder at informanterne oplever at det er blevet lettere at arbejde med ressourceforløbene.

Det mest tydelige resultat af analysen er at de fagprofessionelle har komplekse forståelser af borgernes problemer, men at de på grund af de politiske rammer og institutionaliseringsprocesser ikke får udtrykt dette i praktisk handling i det sociale arbejde. Analyserne viser at informanterne i deres arbejde søger at rumme kompleksiteten hos borgerne, men først og fremmest loyalt implementerer de institutionelle forståelser af det produktive menneske.

Der ses dog også eksempler, på tværs af interviewene, på at de fagprofessionelle arbejder med at skabe rummelighed i ressourceforløbene til de mest udsatte og syge borgere. Det kan betegnes som former for oversættelsespraksisser, hvor de professionelle søger at ”puffe til” forståelser af ressourceforløbet som en udelukkende beskæftigelsesrettet indsats. Det ses, når borgerne af psykiatrimedarbejdere vurderes at være for syge til den beskæftigelsesrettede indsats, at

sagsbehandleren typisk følger anbefalingerne og er indstillet på at vente med eller holde pause med beskæftigelsesindsatsen. Rationalet er at det er vigtigt at undgå at presse borgerne for meget, da de ellers kan blive mere syge. Og det ses, når borgerne viser utilfredshed eller usikkerhed ved de mål og aktiviteter der er fastsat i rehabiliteringsplanen, at sagsbehandlerne aktivt italesætter deres egen fleksibilitet og giver borgeren plads til at få indflydelse på planen, for at øge borgerens tillid til sagsbehandleren. Flere informanter fremhæver at de ikke sanktionerer psykisk syge borgere, fordi det er ødelæggende for borgernes tryghed og dermed deres aktive medvirken i det fortsatte forløb.

Kapitel 6 Diskussion

I dette afsnit vil jeg fremføre to diskussioner med baggrund i refleksioner jeg har haft i forbindelse med analyserne. Første diskuteres nogle perspektiver om menneskelige behov og rehabilitering. Dernæst følger en diskussion om problemorientering i socialt arbejde. Til sidst vil jeg præsentere refleksioner om specialets kvalitet.

Menneskelige behov for inklusion og mening – hvad vil vi med rehabilitering?

I indledningen til specialet introducerede jeg begreber om recovery, aktivitet og deltagelse, og handicappedes rettigheder til inklusion i samfundslivet. Det er forståelser der lægger vægt på menneskers muligheder for at deltage i samfundslivet. Hvis man forstår psykisk syge som mennesker med handicap, så ligger det i den relative forståelse af begrebet, at psykisk syge mennesker møder nogle hindringer i omgivelserne, der forhindrer dem i at kunne deltage i samfundslivet, herunder i arbejdslivet. Ifølge FNs menneskerettigheder skal alle have adgang til et arbejdsliv.

Hvis vi indtænker Maslows behovsteori sammen med Leontjews moderation af teorien, er det rimeligt at antage at der blandt psykisk syge mennesker, trods deres udfordringer, kan være nogle, der via deltagelse i arbejdslivet, kan få opfyldt behov for sociale relationer, anerkendelse og personlig vækst, hvis de også får opfyldt basale fysiologiske og sikkerhedsmæssige behov. I begreberne om menneskelig aktivitet og deltagelse indgår en forståelse af at menneskelig aktivitet har betydning for menneskers sundhed og livskvalitet. Det er dog individuelt hvilke aktiviteter det enkelte menneske finder meningsfulde, og arbejdslivet er ikke den eneste arena for opfyldelse af menneskelige behov. For nogle psykisk syge kan det snarere være mere meningsfuldt og bidrage til

recovery og livskvalitet at indgå i ikke-produktive sammenhænge, som giver mulighed for sociale relationer, anerkendelse og selvrealisering.

Ovenstående refleksioner kan bidrage til at forstå nogle udviklinger i nutidige diskurser og velfærdspolitikker om det produktive menneske, der baseres på forståelser af arbejdslivet som det gode liv for alle. Men refleksionerne kan også ses som en argumentation for at mennesker er forskellige, og nogle syge mennesker hverken magter eller oplever behov for at deltage i arbejdslivet. Det er derfor problematisk hvis det sociale arbejde i kommunerne først og fremmest retter sig mod at få flest mulige borgere i arbejde. Ikke kun det sociale arbejde i beskæftigelsesområdet, men også bostøttemedarbejdere, der arbejder efter serviceloven, kobles i stigende grad til det beskæftigelsesrettede formål, via en indskrivning af samtlige sociale- og sundhedsmæssige indsatser i borgerens rehabiliteringsplan. Der ses her en tendens til at det produktive menneskesyn bliver den dominerende værdi for det sociale arbejde på flere områder, uanset at lovgrundlaget for disse områder er anderledes.

Rehabiliteringsbegrebet er ikke et begreb der alene er rettet mod udvikling af arbejdsevne, det er et begreb, der omfatter ”hele borgerens livssituation” og retter sig mod et ”selvstændigt og meningsfuldt liv”, jævnfør definitionen som er nævnt i indledningen. Hvis ikke dette perspektiv fastholdes i socialpolitikken, kan det blive svært at bevare de former for sociale indsatser, der arbejder med psykisk syge menneskers hverdagslivs problemer, og det bliver svært at bevare den anerkende tilgang, der ligger i at arbejde med borgerens rehabiliteringsproces ud fra borgernes egne forståelser af et meningsfuldt liv.

Som en kommentar til disse refleksioner, vil jeg fremhæve et aktuelt evaleringsstudie, hvis resultater peger på at rehabilitering, selv når det er beskæftigelsesrettet, tilsyneladende lykkes bedst når man arbejder med at skabe mening på en måde, så borgeren får tilgodeset menneskelige behov i sin hverdag. Forskeren undersøgte virksomme mekanismer i beskæftigelsesindsatser, og nåede frem til at det er vigtigt at borgeren føler mening med indsatsen, at der udvikles relationer og arbejdes med problemløsning og mestring af hverdagen og at der sker en udvikling af borgerens arbejdsidentitet. Hun fandt også at borgerens behov og samlede situation var en vigtig faktor for, i hvor høj grad indsatserne lykkes (Salado-Rasmussen, 2018). Disse resultater kan understøtte en argumentation om at den enkelte borgers menneskelige behov og samlede livssituation er helt centralt at begribe, og gribe ind overfor, hvis man vil lykkes med rehabilitering.

Problem- eller ressourceorientering - og værdier i socialt arbejde

Jeg har i dette speciale anvendt en kombination af teorier, der på nogle områder supplerer hinanden, på andre områder udgør forskellige perspektiver. På den ene side er der forskningen om menneskesyn, som er inspireret af kritiske teorier og tilgange hvor der lægges vægt på, at det sociale arbejde bør indebære en forpligtelse i form af solidaritet med undertrykte grupper. Det sociale arbejde ses som indlejret i velfærdsstaten, i en forståelse af at nogle mennesker har brug for solidarisk hjælp fra fællesskabet. Forskergruppen har via historiske- og governmentality-inspirerede analyser udviklet et begrebsapparat om forskellige menneskesyn, der muliggør et kritisk blik på nogle aktuelle styrkebaserede- og løsningsfokuserede tilgange, der dominerer velfærds politikker, og det sociale arbejde der finder sted i praksis (Nissen, Fallov og Ringø, 2018, Healy, 2016).

På den anden side har jeg præsenteret nogle perspektiver der repræsenterer humanistiske idealer om menneskelige behov for udvikling og selvstændighed, dels via menneskerettigheds- og handicapdiskurser, dels via Maslows humanistisk psykologiske teori om menneskers behov for selvrealisering. Disse perspektiver er nogle (udvalgte) repræsentanter for de udviklings- og ressourceideal, som præger flere områder indenfor psykologisk og sociologisk forskning. Nogle eksempler er idealer om borgerens autonomi og empowerment, og fra nyere tid idealer om modstandskraft og handleevne (Healy, 2016). Som eksemplerne antyder er de humanistiske idealer om ressourceorientering fremfor problemorientering blevet så almindelige, at det kan være svært at få øje på, at problemorienterede tilgange også er relevante i socialt arbejde. Den dybde-ontologiske model for problemforståelser tilbyder her et alternativt perspektiv til analyser af det sociale arbejde, som kan anvendes af praksis til at gennemtænke generative mekanismer for borgernes problemer, og overveje hvorvidt problemerne bliver håndteret på en ordentlig måde.

Der er noget der mistes, hvis man mister problemorienteringen. De fagprofessionelle i undersøgelsen har ikke mistet forståelsen for borgernes komplekse livssituation, men de orienterer ikke deres arbejde mod de generative mekanismer, der kan have bidraget til borgernes problemer. Sagsbehandlerne er klar over at der kan være dyberegående problemer, men har tilsyneladende ikke selv mulighed for at intervenere overfor problemerne. I stedet kan andre afdelinger og sektorer kontaktes i håb om at man dér kan håndtere borgerens problemer. Det er en kompleks opgave for den koordinerende sagsbehandler at være (med)ansvarlig for, at andre afdelinger og fagpersoner hjælper borgeren med de mest komplekse problemer. Ikke mindst hvis man som sagsbehandler i

kontakten med borgeren, udelukkende har fokus på dennes ressourcer og potentialer for udvikling af arbejdsevne.

6.2 Vurdering af specialets kvalitet

Validitet

Validitet betegner hvorvidt det er lykkedes at opnå relevant og gyldig viden om den problemstilling man undersøger (Monrad & Olesen, 2018). Det handler om sammenhængen i specialet, om datamaterialet egner sig til at undersøge det man ønsker at undersøge, om operationaliseringen af teoretiske begreber, og om disse har understøttet en besvarelse af problemstillingen (ibid.).

Jeg vurderer at min undersøgelse generelt har god validitet, i og med at jeg har arbejdet grundigt med at begrebsafklare og afgrænse det fænomen jeg har ønsket at undersøge. Det er sket ved beskrivelse, afgrænsning og præcisering i problemfeltet, i problemformuleringen og ved senere uddybning af min forståelse af de centrale begreber politiske rammer, problemforståelser og menneskesyn. Dog skal det fremhæves, at udvælgelsen og afgrænsningen af de centrale begreber ikke er forudsætningsløs, men sket ud fra mit personlige erfaringsgrundlag og teoretiske forforståelse. Hertil kommer at et valg af andre teorier til anvendelse i analyserne, kunne have vist andre mønstre i det empiriske materiale.

Som nævnt i metodeafsnittet, har jeg i løbet af specialeprocessen bevæget mig fra en lidt bredere forskningsinteresse, som var udgangspunktet for interviewguiden og samtlige interview, til en senere afgrænsning af specialet, der betød at jeg på visse punkter omformulerede problemformuleringen og underspørgsmål. Det væsentlige var at jeg ændrede et tidligere begreb om organisatoriske rammer til det nuværende politiske rammer. Det skyldtes primært at det empiriske materiale ikke indeholdt tilstrækkeligt stof til at behandle inter-organisatoriske forhold, som jeg oprindeligt havde ønsket. Under bearbejdningen af datamaterialet fik jeg øje for, hvor stor betydning politiske rammer havde for informanternes udsagn, og valgte derfor ud fra en abduktiv tilgang, i stedet dette empirisk inspirerede perspektiv. Læseren kan i interviewguiden orientere sig i min operationalisering til konkrete interviewspørgsmål. (bilag 1)

Undersøgelsen består af interview med i alt ni informanter, samt dokumenter fra lovgivning, evaluering og styring af beskæftigelsesrettet rehabilitering. Jeg vurderer at jeg har opnået gyldig viden om problemstillingen fordi jeg har ønsket at få viden om de professionelles forståelser af

borgernes behov og muligheder i ressourceforløbet, hvilket er muligt at opnå via dybdegående interview. To interview var fælles interview, og i begge disse var den ene informant mere talende end den anden. Det kan have betydet at jeg ikke har fået så nuancerede forståelser fra to af informanterne. Alle informanter havde prioriteret god tid til interviewet, hvilket kan illustreres af at de syv interview alle varede omkring 75 minutter.

Jeg har som nævnt i metodeafsnittet gjort brug af gatekeepere til at få adgang til feltet. Da det var lederne der udpegede de enkelte sagsbehandlere, kan det have betydet at jeg har haft adgang til særlige typer af informanter, f.eks. nogle der var særligt dygtige eller særligt loyale overfor arbejdspladsen. Det kan ikke udelukkes, og det kan dermed have betydning for om det empiriske materiale har en overvægt af informanter, der er særligt positive for menneskesyn og problemforståelser, som er præget af de politiske rammer. Dog skal nævnes at jeg selv tog direkte kontakt til to af sagsbehandlere i den ene kommune, efter at have fået kontaktdata fra en medstuderende på kandidatuddannelsen. Disse to informanter afviger ikke fra tendenserne i det samlede materiale.

Da tre af informanterne er mellemledere må det forventes at deres forståelser er præget af et ledelsesmæssigt perspektiv, uanset at de selv har arbejdet som sagsbehandlere indenfor en kort tidshorisont. Dette kan også have betydning for de problemforståelser, der er givet udtryk for. Jeg vurderer dog at den samlede gruppe af informanter, netop på grund af deres indbyrdes forskelle, har bidraget til at skabe nuancerede svar på problemformuleringen.

Gennemsigtighed og refleksivitet

Gennemsigtighed er et generelt krav til forskning om at tydeliggøre forudsætninger og valg der er foretaget i forskningsprocessen. Jeg har bestræbt mig på i rapporten at tydeliggøre alle centrale valg, så læseren kan bedømme undersøgelsens kvalitet. Jeg har ligeledes ønsket at tydeliggøre, hvilken forforståelse jeg havde inden jeg foretog den empiriske undersøgelse. Refleksivitet er en bestemt form for gennemsigtighedskrav, hvor forskeren gør rede for sin forforståelse og position i forhold til feltet og analyseobjektet, for at læseren kan bedømme hvordan normer og værdier kan have påvirket resultaterne (Monrad & Olesen, 2018)

Jeg har i indledningen til specialet præsenteret et fagligt perspektiv om aktivitet og deltagelse der kommer fra min tidligere uddannelse som ergoterapeut. Min interesse for rehabilitering og recovery

stammer også derfra, og det var nysgerrigheden om rehabilitering inden for beskæftigelsesområdet, der ledte mig til specialelets tema. Da jeg igennem mange år har arbejdet som mellemlider, har jeg også en del organisatorisk erfaring og interesse. Jeg har dog hverken arbejdet med psykiatri eller i beskæftigelsesområdet, og betragter mig derfor som udenforstående og vurderer at jeg har en passende distance til feltet. Jeg har kunnet bruge min organisatoriske erfaring og kendskab til kommunale organisationer i forbindelse med at få adgang til feltet. Jeg har i interviewene været åben omkring min ergoterapeut- og lederbaggrund, herunder også at rehabilitering er et felt jeg interesserer mig for. Jeg fik ikke indtryk af at informanterne lod sig påvirke af at jeg kommer fra andre faglige forståelser. Et eksempel er rehabilitering som jeg opfatter som et kjernebegreb. Mine informanter opfattede det som et mindre relevant begreb.

Da jeg har arbejdet med en hermeneutisk videnskabsteoretisk tilgang, har jeg søgt at lade min forforståelse, informanternes forståelser og de teoretiske perspektiver danne en ”horisontsammensmeltning” på den måde at min forforståelse har dannet udgangspunkt for interviewspørgsmål, gennemførelse af interview og analyse af det empiriske materiale, sammen med de teorier jeg inddrog undervejs. I analyserne har jeg tilstræbt at informanternes forståelser fremgår tydeligt, men også at disse præsenteres og tolkes i rammen af de teoretiske perspektiver jeg har valgt. Jeg vurderer at den hermeneutiske tilgang har fungeret godt i forhold til at kunne besvare problemformuleringen.

Overførbarhed

Ifølge Monrad og Olesen handler overførbarhed om, hvorvidt man kan overføre specifikke fund fra en kontekst til en anden, baseret på ligheder i kontekstuelle forhold (ibid.). En måde at vurdere overførbarhed er via analytisk generalisering. Det beskrives som ”en velovervejede bedømmelse af, i hvilken grad resultaterne af en undersøgelse kan være vejledende for, hvad der kan ske i en anden situation” (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 289). Da de teoretiske analyser viser nogle institutionaliseringsprocesser der medfører isomorfi inden for det organisatoriske felt, som beskæftigelsesområdet udgør, og da de politiske rammer i høj grad er fælles for kommuner i hele landet, vurderer jeg at resultaterne i indeværende casestudie, til en vis grad kan overføres til andre ”cases” inden for samme organisatoriske felt. Det skal dog opfattes med det forbehold, at indeværende specialeprojekt er et lille studie med få informanter og datakilder. En mere dybdegående undersøgelse i hver kommune, med flere informanter, mere strategisk udvælgelse af

informanter og kommuner, samt inddragelse af observations- og dokumentstudier, ville have bidraget væsentligt, dels til undersøgelsens validitet, dels til overførbare af resultaterne.

Kapitel 7 Konklusion

Formålet med dette speciale har været at undersøge fagprofessionelle aktørers menneskesyn og problemforståelser i deres arbejde med ressourceforløb til mennesker med psykisk sygdom, samt at søge forståelse for, og mulige forklaringer på, hvilke samspil der er mellem politiske rammer og de fagprofessionelles forståelser.

Specialet har med udgangspunkt i en hermeneutisk videnskabsteoretisk position, gennemført et casestudie, bestående af interviews med ni fagprofessionelle aktører, ansat i fire jyske kommuner.

Konklusionen vil via to delanalyser besvare specialets problemformulering, som lyder: Hvordan kan man forstå samspillet mellem politiske rammer og fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn i beskæftigelsesrettet rehabilitering?

Delanalyse 1

Hvordan kan fagprofessionelles syn på psykisk syge menneskers behov og muligheder i beskæftigelsesrettet rehabilitering forstås som bestemte former for problemforståelser og menneskesyn?

Analyserne viser at de fagprofessionelle giver udtryk for komplekse problemforståelser af borgernes ofte vanskelige livssituation. Det kommer særligt til udtryk, når borgerne opfattes som særligt udfordrede af sociale og helbredsmæssige problemer, og når de beskrives som ”trætte” efter lange forudgående forløb i social- og beskæftigelsessystemet. I disse forløb er de fagprofessionelle indstillede på at iværksætte indsatser i ressourceforløbet, der ikke udelukkende retter sig mod udvikling af borgerens arbejdsevne. Her gives udtryk for et menneskesyn, hvor rådgivning, koordinering af tværfaglige indsatser og omsorg for borgerens basale menneskelige behov også kan indgå i rehabiliteringsforløbet.

Trods de fagprofessionelles forståelser af komplekse og ofte bagvedliggende problemer, rettes opmærksomheden dog først og fremmest på borgerens nutidige og fremtidige livssituation, med en

udpræget ressourceorienteret tilgang, hvor borgerne forventes kontinuerligt at forholde sig aktivt til egne ressourcer og muligheder for at udvikle kompetencer, for at modvirke en passiv og uproduktiv livsform. Den ressourceorienterede tilgang beskrives af de fagprofessionelle som en central strategi til at aktivere og ansvarliggøre borgerne. I dette perspektiv er der tilsyneladende ikke plads til en anerkendelse af, at nogle borgere ikke føler behov for, eller magter kontinuerlig personlig udvikling.

Delanalyse 2

Hvordan kan fagprofessionelles problemforståelser og menneskesyn forstås i sammenhæng med de politiske rammer for beskæftigelsesrettet rehabilitering?

Analyserne viser at kommunale jobcentre indgår i et organisatorisk felt, hvor politisk legitimitet er vigtig for at få adgang til økonomiske ressourcer. Når beskæftigelseslovgivningen har som formål at få flest mulige borgere i arbejde, afspejler det diskursive og politiske forståelser af det produktive menneske, og giver dermed jobcentrene legitimitet til at arbejde med udsatte borgeres potentialer for udvikling af arbejdsevne. Da beskæftigelseslovgivningen er meget detaljeret, øver den stor indflydelse på de værdier og konkrete arbejdsmetoder, de fagprofessionelle arbejder efter, og bidrager dermed til en institutionalisering og ensliggørelse af praksis. Andre styringsinstrumenter, særligt STARs faglige udviklingsprojekter, bidrager til at institutionelle værdier og rationaler fremtræder som uimodsagte, selvfølgelige antagelser. Det gælder særligt værdier om at fokusere på ressourcer fremfor på problemer.

Sammenfattende kan konkluderes at de fagprofessionelle har komplekse forståelser af borgernes problemer, men at de på grund af politiske rammer og institutionaliseringsprocesser ikke får aktiveret dette som praktisk handling i den beskæftigelsesrettede rehabilitering. De fagprofessionelle søger at skabe rummelighed i ressourceforløbet til de mest udsatte og syge borgere, men de implementerer først og fremmest institutionelle forståelser af det produktive menneske.

Litteraturliste

Bøger og artikler

- Bertelsen, P. (2015). *Personlighedspsykologi*. Frederiksberg: Frydenlund.
- Blank, A., Hayward, M. (2009). The role of work in recovery. *British Journal of Occupational Therapy*. Vol. 72(7) 324-326
- Caswell, D. & Larsen, F. (2017). Frontline Work in the Delivery of Danish Activation Policies. I: *Frontline Delivery of Welfare-to-Work Policies in Europe. Activating the Unemployed*. London: Routledge
- Danneris, S. & Monrad, M. (2018). Litteraturgennemgang. I S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Danneris, S., & Dall, T. (2017). Expressing and responding to self-efficacy in meetings between clients and social work professionals. *Nordic Social Work Research*, 7(2), 115–140.
- Eistrup, J. & Christensen, A.B. (2016): De beskæftigelsespolitiske og forsørgelsesmæssige ordninger. I M. Goli & L. Hansen (red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Fallov, M.A. (2018). Socialt arbejdes oversættelse af det produktive menneske. I M.A. Nissen, M.A. Fallov & P. Ringø (red.), *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Fallov, M.A. & Larsen, L. (2018). Alle mennesker har ressourcer. I M.A. Nissen, M.A. Fallov & P. Ringø (red.), *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Fallov, M.A, Nissen, M.A., Ringø, P. (2018). At udforske menneskesyn. I M.A. Nissen, M.A. Fallov & P. Ringø (red.), *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Frederiksen, M. (2018). Design. I S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Goli, M. (2016). Beskæftigelsespolitik mellem struktur og konjunktur. I M. Goli & L. Hansen (red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, E.H. (2016). Styring af arbejdsmarkedet. I M. Goli & L. Hansen (red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.

- Hansen, L. (2016). Rehabilitering på beskæftigelsesområdet. I M. Goli & L. Hansen (red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Healy, K. (2016). *Socialt arbejde i teori og kontekst*. København: Akademisk Forlag.
- Jacobsen, D.I. & Thorsvik, J. (2014). *Hvordan organisationer fungerer*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, M.H. & Petersen, A. (2017). Fagre nye arbejdsliv? Tidsskrift for arbejdsliv 17 (1), 10-28.
- Jørgensen, A.M. & Ringø, P. (2018). Det potentielle menneske. I M.A. Nissen, M.A. Fallov & P. Ringø (red.), *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Kurth, M. (2013). Handicaphybrid – mellem den medicinske og den sociale model. I I.S. Bonfils, B. Kirkebæk, L. Olsen & S. Tetler (red.), *Handicapforståelser*. København: Akademisk Forlag.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Langstrup, H. & Vikkelsø, S. (2014). Aktør-netværksteori og STS. I S. Vikkelsø & P. Kjær (red.), *Klassisk og moderne organisationsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Larsen, F., Caswell, D., Monrad, M., Jensen, S. D., Dall, T., Andersen, N., ... Olesen, S. P. (2018). *På vej med nye beskæftigelsesindsatser for udsatte grupper: De næste resultater fra LISES-projektet*.
- Launsø, L, Rieper, O. & Olsen, L. (2017). *Forskning om og med mennesker*. København: Munksgaard.
- Maribo, T. & Nielsen, C.V. (2016). *Rehabilitering – en grundbog*. København: Gads Forlag.
- Monrad, M. (2018). Tilvirkning af data. I S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Monrad, M. & Olesen, S.P. (2018). Kvalitet og kritik. I S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Murakami, A. (2016). Tilgange i det beskæftigelsesrettede arbejde. I M. Goli & L. Hansen (red.), *Beskæftigelsespolitik og socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Nissen, M.A., Fallov, M.A., Ringø, P. (2018). *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.

- Nothdurfter, U. & Olesen, S.P. (2017). Activation work as professional practice: complexities and professional boundaries at the street level of employment policy implementation. I: B. Blom, L. Evertsson & M. Perlinski (red.), *Social and caring professions in European welfare states*. Bristol University Press, Policy Press.
- Olesen, S.P. (2018). Analysestrategi. I S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Olesen, S.P. & Monrad, M. (2018). Indledning. I S. P. Olesen & M. Monrad (red.), *Forskningsmetode i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Pedersen, J.S. (2014). Institutionel teori. I S. Vikkelsø & P. Kjær (red.), *Klassisk og moderne organisationsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Riis, O. (2005). Samfundsvidenskab i praksis. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ringø, P. (2018). At have indsigt i menneskets liv – en situationel forståelse i socialt arbejde. I M.A. Nissen, M.A. Fallov & P. Ringø (red.), *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Ringø, P. & Høgsbro, K. (2015). Funktionsproblemer og rehabilitering i et nyt perspektiv. I M. Harder & M.A. Nissen (red.), *Socialt arbejde i en foranderlig verden*. København: Akademisk Forlag.
- Ringø, P. & Nissen, M.A. (2018). Ideen om det produktive menneske – historiske kampe om menneskesyn. I M.A. Nissen, M.A. Fallov & P. Ringø (red.), *Menneskesyn i socialt arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Salado-Rasmussen, J. (2018). *De virksomme mekanismer i beskæftigelsesindsatsen*: En analyse af beskæftigelsesindsatsen over for ikke-arbejdsmarkedsparede ledige ved brug af virkningsevaluering. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. Aalborg Universitet. Det Samfundsvidenskabelige Fakultet.
- Scheuer, S. (2014). Human Relations skolen. I S. Vikkelsø & P. Kjær (red.), *Klassisk og moderne organisationsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Skals, A. (2016). Uarbejdsdygtig og hvad så? Et casestudie om faglige skøn i beskæftigelsesrettet socialt arbejde med sygemeldte i et jobcenter. Aalborg Universitetsforlag. Ph.d.-serien for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet

Skytte, M. (2017). Socialt arbejde. I J. Guldager & M. Skytte (red.), *Socialt arbejde - teorier og perspektiver* (s. 12-50). København: Akademisk Forlag.

Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder*. København: Hans Reitzels Forlag.

Wilcock, A. A. (1991). *Occupational Science*. British Journal of Occupational Therapy 1991, 54 (8)

Rapporter, evalueringer og lovgrundlag

Aftale om reform af førtidspension og fleksjob. Lokaliseret på:

http://bm.dk/~media/BEM/Files/Dokumenter/Pressemeddelelser/2012/Aftale_fop%20pdf.ashx

Bengtsson, S., & Gregersen, S. Ø. (2013). Integrerede indsatser for mennesker med psykiske lidelser. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Beskæftigelsesministeriet (2017): Skrivelse om ressourceforløb. SKR nr 9248 af 14/03/2017

Eskelinen, L. & Olesen, S.P. (2010): *Beskæftigelsesindsatsen og dens virkninger set fra kontanthjælpsmodtagernes perspektiv*. AKF, Anvendt KommunalForskning

Kommunernes Landsforening (2015). *Hvad kendetegner personer visiteret til ressourceforløb?*

Lov om aktiv beskæftigelsesindsats. Fundet på www.retsinformation.dk

Sundhedsministeriet (2013). *Indsatsen for mennesker med psykiske lidelser – udviklingen i diagnoser og behandling*. Bilagsrapport 2.

Theilgaard, T. (2017). Bedre Psykiatri: Kommuner leverer hårrejsende ringe behandling til psykisk syge. Lokaliseret på:

<https://www.altinget.dk/social/artikel/bedre-psykiatri-kommuner-leverer-haarrejsende-ringe-behandling-til-psykisk-syge>, 21.03.2019

Væksthusets forskningscenter (2017): *Fra Udsat til Ansat – set fra et arbejdstagerperspektiv*.

Sjursen, J. (2019). Ressourcerne i psykiatrien er helt utilstrækkelige. Lokaliseret på:

<https://www.altinget.dk/social/artikel/jann-sjursen-ressourcerne-i-psykiatrien-er-helt-utilstraekkelige>, 21.03.19